

ELEMENTA NOVA
PRO HISTORIA MACEDONUM - BULGARICA

Г. Сотиров

1986

I. УВОД

Имената се променят, хората остават. Португалците живеят в Португалия, известна в античността под името Лузитания. Френската република процъфтява на територията на антична Галия. Албиона е свидетел как името му се промени на Великобритания, въпреки че в езика на местните названия на острова сигурно не е било Албион, а нещо различно.

Името, с което македоно-българите наричали себе си около третото хилядолетие преди Христа изглежда е било БЕЛАСЦИ, т.е. хора живеещи на, или в подножието на планината БЕЛАСИЦА. Информацията за този народ е повече от оскъдна, но няколко латински и гръцки автори свидетелстват, че ПЕЛАСГИТЕ са доминирали по цялата територия на днешна Гърция включително Егейските острови, че те са били хора с висока култура, и че от тях гръците са заели азбуката, която е общоприето да се нарича финикийска. Терминът ПЕЛАСГИ не е нищо друго освен фонетична адаптация на БЕЛАСЦИ в латинския език; гръците са пишели тази дума ПЕЛАСГОЙ.

Съществува основание да се смята, че около 2000 година преди Христа, и по-рано, този народ е бил една добре организирана общност с административен център на северния бряг на Пелопонес, в близост до западен Коринт. Гръкоезичните автори обозначават стария пеласгийски средищен град с името Сицион Sicyon, една видоизменена форма на думата ΣΗΟΚΟΥΝ, която значи господар, владетел. Думата навярно е означавала също град-на-владетеля, т.е. столица. Списъкът на царете на Сицион Sicyon запазен в Chronicle на Евсевий Eusebius ни връща назад във времето до към 2095 година преди Христа.

Няколко века пеласгите живеели в просперитет и мир. Според Евсевий Eusebius те преживели война за първи път по времето на Епопей Epopus, което съвпада с пристигането на гръците, някъде около XVI век преди Христа. Току що пристигналите гръцки заселници изглежда успели да създадат заговор първо срещу техните домакини от Аргос, а по-късно и срещу пеласгите в Атина, Тебес и Тесалия, завладявайки градовете и всички плодородни земи. Но споменът за великата пеласгийска цивилизация оцелял. Омир нарича пеласгите "богоподобни". Херодот свидетелства, че Акропола в Атина е издигнат от пеласгийски архитекти. Имената на тези строители са запазени и от Павзаний Pausanias и Плиний Стари Plinius. Диодор Diodorus Siculus свидетелства, че пеласгите са контролирали моретата, което означава, че те са знаели много за навигацията.

Какво ни кара да мислим, че тези пеласги са праотците на днешните македоно-българи? Че те са били предшественици на македонците свидетелства Помпей Трог Pompeius Trogus. От друга страна идентичността на македонци и българи се доказва от множество обстоятелства. В етническо отношение мизите, траките и македонците са един и същ народ. Името България се появява в историческите трудове в VII век, когато Византийската империя признава независимостта на новоформираната държава в провинция Мизия южно от Дунава. Никифор Грегора Nicephorus Gregoras, писал в XIV век, споменава за гръцко присъствие в Македония, но той нарича негръцкото население на страната "заселници от Мизия".

Йоан Цеца *Joannes Tzetzes*, който живял в XI век, говори за "мизомакедонци" - термин използван също от Плини Стари *Plinius* хиляда години по-рано. Всички антични автори са съгласни, че Македония е била част от Пеония, а Йоан Цеца *Joannes Tzetzes* казва ясно: "Пеоните са българи". Границата между Македония и Гърция е реката Пеней *Peneius* в Тесалия. Това е родината на мирмидонците на Омир. За тези мирмидонци Йоан Малала *Ioannes Malalas*, творил в VII век, твърди безусловно, че са били българи.

Филип II и неговият син Александър Велики не са управлявали само Македония, Гърция и Азия. Те владеели също и Егейска Тракия - днес под гръцка администрация, и цялата територия на днешна Народна Република България. Филип II основал тук град Пловдив. Александър съхранявал своите съкровища на север от град Варна - Калиакра. И това е станало с помощта на войски наемани от територия, които Филип II отнел от атиняните и техните сродници при Херонея *Chaeroneia* 338 преди Христа.

Всеки, който би решил да систематизира историята на македоно-българите, би се нагърбил с нелека задача. Византийските императори, които ослепиха хиляди македоно-български пленници, тези същите императори, които унищожиха столиците на македоно-българските владетели и изгориха книгите на македоно-българските просветители, всички тези императори са мъртви. Но техният зъл дух живее в обиталища, така добре познати, че не е необходимо да ги споменаваме. Демоните витаещи из тези места може би са се надявали да покрият с кал славата на античните БЕЛАСЦИ - народът с най-старата цивилизация в Европа. Целта на изложените в тази книга факти е да се попречи колкото се може повече на силите на мрака, да се наблегне на сигурни доказателства, които псевдоучените, на заплата при Веелзевул винаги са се опитвали да заличат.

В Приложението читателят ще открие копие от писмото на автора на тези редове до редактора на *Canadian Slavonic Papers*.

Турците имат поговорка със следния смисъл: "За този, който разбира, жуженето на комара е като музика на цигулка; за този който не разбира, и музиката на оркестър не е от значение".

2. ОРБИНИ И ОДИСЕЙ В ОГИГИЯ-ПРЕСЛАВ

ПЪРВА ЧАСТ

1. От времето, в което тези редове излизат от печат, ще са изминали 70 години от разгорещената лекция, посветена на Мавро Орбини и изнесена от Луиджи Рава пред Академията на науките в Болоня ¹. Предполага се, че Рава е избрал темата заради приближаването на 300-годишнината от смъртта на Мавро Орбини ². Болонският учен може да е бил вдъхновен и от някои наскорошни събития от Югоизточна Европа. Това е било времето на първата Балканска война, а българската армия наскоро е достигнала Чаталджа, на 40 км. от Истанбул. Възможно ли е възхвалите на Орбини, отправени към смелостта на древните българи ³, да са основани на фактически събития? Можем ли да се отнасяме сериозно към ВСИЧКО, което е писал Орбини, въпреки враждебността към писанията му от Ватиканската цензура и неувереното отношение на славянските учени през последвалите години? ⁴

2. Луиджи Рава отбелязва, че Орбини сам е заявил, че е бил ръкоположен в

манастира "Св. Бенедикт" на остров Mlet Meleda . Когато му дошло времето, бил назначен и за абат, но въпреки това, казва Рава, името му не се споменава в "Бенидиктинската библиотека" на Армелини.

Книгата на Орбини е ползвана от Дю Канж Du Canje и Луций Lucius . Била е възпята в героична поема от Мартино Роса, францисканец от Stajna. Преведена е на руски от Теофан Прокопович, архиепископ на Новгород. 5

"Странно е", коментира Рава, "че тя книгата реално би трябвало да бъде обявена на челно място в списъка на Римската църква". Странното е, че Рава намира това за странно, защото самият той ни казва причината:

"Il Regno" е била забранена на 7 август 1603 от папа Климент VIII на базата на декрет, изготвен от Gio. Maria Ganjanelli de Brisiabella, който изрично упоменава, че книгата трябва да остане забранена usque Prodeet haereticorum hominibus Passim citatis докато в нея се споменават всичките тези имена на еретици .

3. Последното е и причината за съдбата на книгата. "Il Regno" не е била отхвърлена заради грешките – реални или предполагаеми – или заради стиловите недостатъци – които са много. Тя е укорявана заради използването на "еретични" източници. Кои са те? В по-голямата си част те са били протестантски историци 6 . Някои от тези автори могат да бъдат четени, макар и срещу значителна сума, в библиотеки извън цензурата на Ватикана. Други, за съжаление, вероятно са невъзвратимо изгубени. Орбини цитира императорски секретар на име Юлий Балтазар, който открил в една от библиотеките на Истанбул един указ, издаден от Александър Велики, с който се дават специални привилегии на славянските народи 7 . Във Ватиканската библиотека няма и следа от въпросния Балтазар 8 .

Друг от източниците на Орбини – Йероним Пражки Jerom of Prague , твърди, че е намерил текст, свидетелстващ, че древните маркомани са били славянски народ 9 . Йероним е бил изгорен на клада от Инквизицията в Constance 10 . Ако книгата, в която той е открил този текст, все още съществува, тя най-вероятно лежи покрита с прах в някой тъмен ъгъл на някоя библиотека.

Още едно смело твърдение в "Regno de gli Slavi" на Орбини е, че град Преслав в северна България е не друг, а самият древен Огигия 11 . Щеше да е чудесно, ако знаехме източниците, от които Орбини е почерпил тази информация. Те изглеждат твърде различни от обичайното съдържание на онези книги, които се препоръчват на любознателните студенти от учителите, чиито умове не търпят корекции на изградените становища и не могат да бъдат повлияни от факти.

4. Но защо да търсим сведения в библиотеката на Ватикана, след като можем да отидем в Песаро Pesaro , където според самия Орбини могат да се намерят повечето му източници? 12 Песаро е градът, в който графовете на Урбино са събирали и поддържали с много грижи една от най-добрите библиотеки в Европа 13 . За съжаление, разходката до Песаро няма да ни бъде от полза, тъй като графската библиотека е била преместена в Рим някъде след 1655 година, за да бъде обединена с Ватиканската библиотека. Това е извършено по заповед на папа Александър VII 14 . Както всеки знае, подобни премествания са рисковани. Понякога те се съпътстват с големи загуби. Ако някоя от еретичните книги се е изгубила по време на преноса ѝ до Рим, това едва ли е давало повод за скръб и печал във Ватикана. Папа Александър VII, който е наредил преместването, е известен със своята фанатична преданост на Църквата . Преди да стане папа той е бил инквизитор на остров Малта. Той "отказвал да обсъжда каквото и да било с еретици", тоест отказвал да участва в преговорите, предхождащи помирението от Вестфалия, а след сключването на договорите 1648 ги е оспорвал. Избран е за папа като кандидат от Испания. Той бил благоразположен към йезуитите и забранил превода на Римския католически требник на френски. Всичко изброено не вещае нищо добро за запазването на документи, описващи величието на славянските

народи в отминалите времена.

5. Привържениците на истината могат да запълнят някои от празните полета в знанията си за минали събития, като обърнат по-подробно внимание на подмятанията, "подозрителните" имена на лица и места, грешно цитираните думи и привидно неразбираемите изречения в документи, които са имали късмета да се отърват от йезуитската гилотина. Да вземем за пример Преслав.

Че през 10 век Преслав е бил велик град, е потвърдено от авторитет като Ана Комнина, която го нарича МЕГАЛИ ПЕРИСТЛАВА ¹⁵. Това не е изненадващо като се имат предвид разположението на града и фактът, че в продължение на 28 години цар Симеон ⁹²⁷ го строил и украсявал, а после го направил новата столица на България. Но какво да си мислим когато при Георгий Кодин откриваме, че Преслав е един от четирите градове, основани от Константин Велики "в земята на скитите", заедно с Плиска, Констанция и Дристра днешна Силистра? ¹⁶

Трябва ли да отхвърлим това сведение като просто една легенда, следвайки примера на някои модерни историци и археолози? ¹⁷ Кодин определено заслужава по-голямо уважение.

Оставяме настрана град Констанца, който носи името на императора и няма други претенденти да са го основали, за да обърнем внимание на това, че Константин е построил мост на Дунав, чиито останки съществуват и до днес ¹⁸. Защо Константин би се занимавал да строи такъв внушителен мост в пустиня? Не е ли очевидно, че териториите, свързани с този мост, са били гъсто населени, а това е създавало необходимостта от съоръжения за подобряване на превозите и комуникациите? И не е ли повече от съвпадение това, че южният край на моста е толкова близо до село ГИГЕН? Нямаме право да пренебрегваме и факта, че това е била собствената страна на Константин. Той е роден в Ниш, Горна Мизия.

Юлиан Апостат, който е племенник на Константин, заявява често, че семейството му е тракийско, от Мизия ¹⁹, чиито граници с Малка Скития никога не били лесни за определяне. Един важен детайл: Константин дава дъщеря си Константина за жена на племенника си Ханибалиан и нарича бъдещия Крал на кралете "владетел на Понтийските черноморските народи" ²⁰.

Все пак по-мнителните хора биха могли да спорят, че нямаме неопровержимо доказателство, че Преслав е основан от Константин, както и че дори да го е направил, нямаме доказателства, че Преслав е идентичен с древен Огигия. В тази връзка някои нови археологически открития могат да са ни от полза.

6. Докато описваме археологическите находки, с които разполагаме, е много важно да се съобразяваме с биологичната обстановка на мястото, в което са открити. Областта около Шумен е богата на водоизточници, добри пасбища и гъсти гори – източник на строителен материал, горива и място за лов. Затова никой не трябва да се изненадва, че районът е бил населен непрекъснато от праисторически времена насам. Тези детайли, макар и съществени, представят само малка част от материалите, с които са разполагали историци като Кодин.

Важно е да напомним за унищожаването на българските архиви с летописи от турските завоеватели през 14 век, а по-късно и от гръцките духовници, които са действали чак до 20 век. По време на турското владичество много монументи били натрошени, за да послужат за строителен материал на джамии, бани и дервишки манастири. Това е ставало и в радиус от 25 километра около Шумен, където се намират Преслав, Плиска и Мадара, като това са само по-важните места. Масово унищожаване на паметници е ставало особено към края на турското владичество, когато е строена железопътната линия Каспичан-Русе 1867. Статуи, колони, трегери и олтари са надробявани, за да осигурят настилката под релсите.

7. Въпреки това, няколко надписи са оцелели в Плиска и Преслав, датирани към

времето на Каракала, Комод, Марк Аврелий и също към годините на управление на Тит 79- 81 н.е. . Стотици римски монети са открити в същия този район. Само през 1966 година 700 бронзови монети са изкопани на две места край Шумен. Сред тях има такива, които са изсечени по времето на Каракала, Север Александър, Гордиан и Филип 21 .

В Голямата пещера край Мадара доказано е имало светилище, посветено на Юпитер и нимфите, което се потвърждава от голям барелеф, за който се предполага, че е от 5 в. пр.Хр. 22

В Малката пещера край Мадара археолозите са се натъкнали на лампи, чинии, амфори от остров Тасос и оброчни плочици с тракийски конник, датирани към 1 в. пр.Хр.

В близкото село Браничево е намерена черна амфора с красива рисунка на Ерос и две женски фигури. От гробница в същата област са изкопани кофа от отлят бронз, сребърно ведро и добре запазени глинени изделия. Шлифованите камъни и кости, както и ръчно изваяните глинени съдове, печени на открит огън, сочат за наличие на уседнало население още от 4 хилядолетие пр. н.е. В някои могили в околностите на Шумен, особено в тези до село Салманово, са открити кремъчни инструменти, такива от кости, както и керамика с такава украса от геометрични фигури, че някои предполагат произход от 3 хилядолетие пр.н.е.

Пълен списък с всички находки, намерени досега, не би се вместили в страниците, определени за тази статия. 23

8. Важността на тази археологическа лавина се допълва и от откритията, направени на платото над град Шумен – мястото, където се намира известната т.нар. Шуменска крепост. Руините там разкриват направо страшен комплекс от сгради, бани, хранилища, отоплителни инсталации *hypocausts* и защитни укрепления.

Определено този град си е имал име. Кое е било то? Възможно ли е това да е Огигия, спомената от Мавро Орбини? Въпросът не е от лесните.

Наистина – Орбини казва, че Велики Преслав преди се е наричал Огигия, но Преслав е на 20 километра от Шумен. Все пак нещата могат да бъдат погледнати и по друг начин. Орбини не твърди, че е посещавал Преслав, а ние нямаме причина да мислим, че той някога е пътувал толкова далече. За него Преслав може да е означавало както града, така и територията около него. Имаме подобни случаи в гръцките класики: под Аргос, подобно на Месина, са обозначавани самите градове, но също и съответните "държави". Още повече, че често новите градове са били строени не ВЪРХУ руините на старите, а в БЛИЗОСТ до тези руини. Велики Преслав може би е бил построен "близо" до руините на стария град, в околностите на Огигия.

9. Обширен материал за Огигия има от *Pauly-Wissowa RealenzykloPedia, etc.*, където в заключение се казват объркани коментари по темата – някои автори вярвали, че това е било името на остров "далеч на запад" – с въображаемата Калипсо на Омир – докато според други наричали с това име Беотия и, може би, Атика. Павзаний обаче ни дава ценна насока. Най-ранните обитатели на Беотия, казва той, са "ектените *Ectenes*, чиито крал е Огиг, автохтон". 24

Несъмнено това е причината, че на гръцки с "*ογγιγίος*", като прилагателно, се обозначават древни неща или извънредно стари. Друга потенциално важна информация намираме при Аристодем. Огигската порта *The Oγγιγίαν Gate* на стената на Тива, според него, била наречена така, защото наблизо била гробницата на цар Огиг. 25

За Павзаний и Аристодем владетелят Огиг не е митична, а историческа личност. Орозий даже ни дава дата. Той казва, че Огиг бил основал и царувал в Елеус *Eleusis* 1040 години преди основаването на Рим, а по същото време станал Големия потоп "в Атика". 26 Ако приемем, че Рим е основан през 753 пр.Хр., царуването на Огиг трябва да е било около 1793 пр. Хр.

10. В такъв случай да оставим поезията на Омир и подражателите му и да се съсредоточим върху прадревния владетел Огиг, чието влияние се е разпространило сред местното население в Беотия и Елеус. Всички източници са единодушни, че преди идването на гърците ²⁷ не само Беотия, Елеус и Атика, но и цяла Югоизточна Европа е била обитавана от траките – от Егейско море на юг до Карпатите на север, а може би и по на север. Така че съществуването на област и град с име Огигия – или нещо подобно – между планината Хемус и Дунав не е толкова невероятно, колкото някои привърженици на класическите течения в науката може да си мислят.

11. От публикацията на Pauly-Wissowa научаваме, че в латинските текстове името Огиг Ogygōs е писано също като Ogygus и Ogygius . Това е много интересно, защото предполага възможност и за други начини на изписване. Както всеки знае, "О" в гръцкия език е определителен член м.р., ед.ч. Ако напишем O Gygus вместо Ogygōs , се приближаваме много до O Gygas , което на гръцки значи Гигантът. Това ни напомня за многото сведения в гръцката митология за раса на Гиганти в Тракия Македония.

12. Друг любопитен факт: останките от моста на Константин на южния бряг на Дунав са само на няколко километра от село ГИГЕН.

13. Още един: има текст, запазен във варненския музей ^{inv. II285}, в който се споменава, освен другите неща, и законът на Огигците $\text{ΚΑΤ' ΟΓΥΓΙΟΝ ΝΟΜΟΝ}$ ²⁸. Нормално е човек да заподозре, че в зората на историята някакви "огигци" – вероятно хора с висок ръст – са живели в района на Преслав.

14. Фактите, които излагаме, не са достатъчни, за да бъдат считани за неоспоримо доказателство за това, че руините на сimeoновия Велики Преслав или тези на Шуменската крепост, които още не са напълно изследвани, са тези на древния Огигия. Все пак те са достатъчни за повод да се мисли в тази посока. Те трябва да бъдат взети предвид при бъдещи разкопки – в района има около 300 тракийски могили, които чакат изследване – и след запознаване с книги като "Il Regno" на Мавро Орбини, специалистите трябва да подхождат непредубедено и никога да не отхвърлят с лека ръка някоя хипотеза, само защото даден цензор я е заклеял, или защото друг се е отнесъл към нея с презрение. Твърде малко внимание е обръщано и на едно от сведенията на Страбон. "Книгите на фригите и мизите", казва Страбон, "ни връщат във времена дори по-ранни от тези на Троянската война." ²⁹

Знаем от Херодот ³⁰, че фригите са тракийски народ. Че *Mysia*, понякога писана като *Moesia*, е име на регион между Дунав и Хемус, не е нищо ново. ³¹ Какво е станало с книжнината на тези хора? Никой не знае. По всяка вероятност е била унищожена като много други архиви. ³²

Обективното изследване на артефактите, изровени през последните 20 години в Преслав, и на другите в района на Шумен, става особено наложително.

ВТОРА ЧАСТ

15. Няма идеални книги и "IL REGNO" на Мавро Орбини също си има своите недостатъци. Но тя е една откровена и честна книга. Когато Орбини пише, че цар Симеон е построил своята столица Преслав на мястото на древния Огигия, той искрено е вярвал, че това е истина. Понеже ни беше невъзможно да издирим

източниците на Орбини, опитът да разрешим огигската загадка трябва да започне от А и Б.

16. Но какво изобщо е Оигия и къде трябва да го търсим? Омир ни казва, че Оигия е името на остров, намиращ се много навътре в морето. Там живеела нимфа, наречена Калипсо, която "имала коса на плитки" и била дъщеря на Атлас.³³ Клетият Одисей претърпял корабокрушение на нейния остров. Той бил спасен от Калипсо, която го прибрала при себе си и го принуждавала да споделя леглото ѝ. Това продължило 8 години, след което Зевс заповядал на Калипсо да освободи пленника си който по това време вече не е бил млад и красив, ако изобщо някога е бил такъв. Тя позволила на Одисей да си построи сал, с който да отплава. Четем, че плаването му продължило 17 дни, след което претърпял второ корабокрушение и доплувал до острова на феаките Phaeacians наречен Scheria, по-късно Коркира - Corcyra. Островитяните приветствали неочаквания си посетител и с радост приели да го върнат в родната Итака. Те го обсипали с подаръци, качили го на свой кораб и поели на път. Вместо обаче да очаква с нетърпение завръщането у дома при вярната си жена, Одисей заспал. Това позволило на феаките да акостират, да оставят пътника на едно тревисто място, да натрупат ценните му вещи на сигурно място наблизко, след което екипажът и корабът изчезнали.

17. Не е зле за един мит. И как да бъде зле, след като идва от Омир – поетът, който не само е разбирал езика на боговете, но е можел да се промъква в спалните им, особено ако е искал да се позабавлява, гледайки Арес легнал върху Афродита?³⁴ Май малко пояснения няма да са излишни:

а НИМФА Nymph на гръцки значи млада жена, обикновено божествено красива или не. Твърде е възможно, по-скоро е вероятно, по време на своите пътешествия Одисей да е срещнал едно такова създание и да е имал причини да желае да остане известно време при него преди да се върне при своята Пенелопа. Край Троя гръцката армия е тежко разгромена. Ахил и Патрокл са убити, за Аякс се говори, че се е самоубил. При завръщането си у дома Агамемнон е убит от жена си, Неоптолем Pyrrhus намира смъртта си в ръцете на отмъстител при Делфи. Менелай отплава за Египет. Диомед, заплашен от размирици, търси убежище надалече. Одисей е знаел или поне е подозирал, че не го очаква триумфално посрещане в неговата Итака. Трябва да е имал свои си колебания. Идеята да прекара известно време с млада жена, било на остров или другаде, трябва да му се е струвала като по-малкото зло. Какво ѝ е на Калипсо?

б МНОГО НАВЪТРЕ В МОРЕТО. Колко навътре? В кое море? В Атлантическия океан? Или в западното средиземноморие? С типичните си двусмислици Оксфордския наръчник по класическа литература ни казва, че Оигия "е описана като намираща се много далеч на запад, отвъд Scheria, земята на феаките". Но Scheria Коркира е съвсем близо на запад от гръцкия бряг. Не ни върши работа за отправна точка. Трябва ни по-добро упътване. Когато Зевс наредил на Калипсо да изрита любовника си, тя се проявила като скъперница и не дала на бедния бездомник дори малка лодка. Но тя трябва да му е дала поне достатъчно вода и храна за пътуването. Знаела ли е колко ще продължи то? А дали Одисей е знаел? Непрекъснато повтаряйки "океана", Омир дава повод на хората да си мислят, че Оигия може да е била в Атлантическия океан, "където е пътят средата на морето"³⁵. Да предположим, че това е било малко отгъток Гибралтарския проток. Колко дни ще са нужни на мъж на сал да пропътува разстоянието между Гибралтара и Коркира Corcyra в Адриатическо море? Страбон изчислява разстоянието като не по-малко от 22,500 стадия около 4,500 километра. Твърде много е. Дори да го

намалим наполовина, ще трябва да се съгласим с Полибий, че на един добър кораб при добри условия му е било нужно много повече време почти месец да измине такова разстояние. Затова, след като отбелязва, че Омир от прищявка е поставил странстванията на Одисей "където е пътят на морето", Страбон се съгласява с Полибий, че тези странствания или както ще видим по-късно, вероятно първата година на тези странствания трябва да са били на място в околностите на Сицилия и Италия, а не в Атлантическия океан или западните части на Средиземно море. 36

18. Има ли съмнение, че Омир е бил най-великият лъжец на света, както Хрисостом си е мислил? 37 По всичко личи, че поетът е взимал исторически събития и ги е отрупвал с митове за радост и удоволствие на своите слушатели или читатели. 38 Затова трябва да свалим митологическите украси от Омир, за да се доберем до историческата истина. От многобройните забележки, направени от Страбон в неговата Първа книга, се вижда, че Омир е взел град *Λεα*, намиращ се на източния бряг на Черно море, превърнал го е в остров и е поставил там магьосницата Кирке *Circe*. 39.

Въпрос: Не е ли възможно Омир да е знаел друг град в черноморския регион, да речем Огигия, който само е чакал отракания певец да го превърне в остров "много навътре в морето", колкото далеч е Атлантическия океан? Да видим.

19. Много преди да достигне Огигия, още докато е имал своите дванадесет кораба, Одисей и спътниците му навестяват *Εολ* *Æolus*, който "владее ветровете" от дома си в Стромболи, един от Липарейските острови *Liparaean Islands*, до западния бряг на Италия. 40

Еол е гостоприемен човек. Той осигурява на гостите си всичко необходимо за пътя им обратно към вкъщи. Одисейската флотилия вдига котва и с помощта на попътен вятър пристига ЗА ДЕСЕТ ДНИ близо до Итака 41. Там плановете им се объркват и не успяват да акостират, а "пагубните ветрове" ги запокитили отново край Италия и в Тиренско море *Tyrrheniam Sea*. Този път Еол ги отблъсква, след което се случва нещо интересно. Вятърът утихва и мъжете се ПРИНУЖДАВАТ ДА ГРЕБАТ. Това продължава шест дни и шест нощи, докато накрая едва се добират до земята на дивите Гиганти, за които Омир измисля думата "лестригони" *Laestrygones*. 42.

Въпрос: След напускането на Еол, тоест Липарейските острови, в каква посока са гребали момчетата? На изток или запад са опитвали да отидат? Не са ли опитали да се движат на юг, после на изток, а накрая на север, както са направили първия път, когато за десет дни стигнали близо до Итака? За шест дни и шест нощи те трябва да са изминали над половината от това разстояние. Предполагайки, че не са могли да се обърнат в посока север на Адриатика, от това не следва ли, че те са търсили пристан на един или друг от егейските острови, или на брега на Мала Азия? Има такова указание, макар и незначително, че такова акостиране се е случило. В земята на лестригоните Омир е познавал "кристален извор Артакия" 43. Малък остров в Мраморно море със същото име е бил познат на Страбон 800 или 900 години след Омир. 44

20. Не трябва да забравяме, че тези странствания вероятно са се случили в първата година след разгрома на гръцката армия пред Троя, когато гърците е трябвало да се върнат към пиратството, което си е било тяхна стара традиция. Самият Одисей се хвалил, че след напускането на Трояда, първият му пиратски подвиг бил атаката му над неподозиращите кикони *Ciconians* в Тракия 45. Той несъмнено се е опитал да повтори този подвиг и срещу лестригоните. Планът му бил отложен заради срещата му с Циклопа, която ни навежда на мисълта за *Cyclobium* – нос в началото на Тракийския Босфор, който е на изток, а не на запад от Гърция. Бягайки успешно от Циклопа – който, между другото, не е бил едноок, както отбелязва Кедрен *Cedrenus*, P.G., t.108, col.267-8, Одисей опитва да ограби лестригоните. Те обаче дават

устойчив отпор. Те дори успели да унищожат единадесет от дванадесетте кораба на пиратите ⁴⁶. С останалия Одисей отплавал, но накъде – изток, запад, север или юг? Към остров Λεαεα ⁴⁷. Там магьосницата Кирке задържала групата цяла година, след което ги пунала. Последвало ново мъчително преживяване за Одисей – слизането му в Хадес, а после и още едно: той стигнал до “течението на Океанус” ⁴⁸. Но корабът му се разбил, приятелите му загинали, а “мъжът на многото хитрости” сам се добрал до острова Оигия и обятията на Калипсо.

21. ΟΣΕΑΝΥΣ е дума, която е обърквала не един експерт. Древните са вярвали, че Океанът “обгражда Земята”. Ако приемем, че това е вярно, нашите континенти са все острови в един голям планетарен океан. След като хората от средиземноморието научили за Гибралтарския пролив, те започнали все по-често да казват Океанът, имайки предвид Атлантическия океан. Те обозначили Арктическият океан като Северно или Хиперборейско море. Но в Омирово време гърците са знаели малко за западното средиземноморие. Колкото до Гибралтара, дълго време са го считали за “*nec Plus ultra*” лат.: край на света; мястото, след което няма нищо – бел.пр. Страбон ни казва, че “според Ефор ^{ΕPhorus}, първите гръцки градове в Сицилия Месина, Тауромениум, Катана и Сиракуза са основани десет поколения след Троянската война, защото преди това време толкова се страхували от тиренските пирати, че почти не пътували нататък за търговия”. ⁴⁹

Гърците, които са се страхували да плават до Сицилия за търговия, трябва да са се ужасявали от мисълта, че могат да бъдат отвеяни някъде по западно Средиземно море, да не говорим за Атлантическия океан. Те са познавали малко по-добре Понта Черно море. Да цитираме Страбон отново:

“Повечето хора от времето на Омир считали Понта за нещо като втори Океанус и са мислили, че тези, които пътешествали по-далеч, са преминавали границите на обитавания свят...” ⁵⁰

След което добавя: “Може би по точно тази причина Омир е отнасял към Океанус неща, които са присъщи за Понта, вярвайки, че тези промени ще бъдат приемливи заради преобладаващите схващания по отношение на Понта.”

Именно заради това сме склонни да вярваме, че Одисей е посетил на два пъти Еол в Тиренско море, но не сме убедени когато един съвременен учен ни казва, че е открил пещерите на Калипсо в Мароко или Мавритания ⁵¹.

Колкото по-внимателно се опитваме да проследим скитанията на Одисей след посещенията му при Еол, толкова по-убедително се озоваваме в Черно море.

22. Има няколко загатвания в Одисеята, които насочват вниманието ни в посока изгрев слънце. На първо място забелязваме, че за феаките остров Ευβοεα е бил най-далечното място на обитаемия свят. След справка с карта се вижда, че Ευβοεα се намира на изток от Атика и Беотия. Цар Алкино Alcinoos, казвайки това ⁵², очевидно е очаквал да научи от Одисей нещо досега неизвестно за хората и местата по на изток. Също така в епизода с лестригоните се намира едно люпопитно изречение за място на хоризонта, където “границите на залеза и изгрева се сливат” ⁵³. Още в античността Крат Crates е забелязал, че за да се види как една звезда сякаш залязва и изгрява от едно и също място, човек трябва да се намира в Далечния север ⁵⁴ – тоест нито в средиземноморието, нито в Егейско море, а вероятно в Черно море, в Азовско море, или още по-северно.

23. И така, както видяхме, след като изгубва единадесет от дванадесетте си кораба, Одисей и екипажът му “отплават напред, сломени от сръб”, докато достигат остров Λεαεα ⁵⁵. Къде се намира той?

Имало е град Λεα в Колхис, на източния бряг на Черно море, в страната на цар Λεetes, баща на известната Медея ⁵⁶.

Имайки Медея предвид, казва Страбон, Омир "прави магьосницата Кирке сестра на опасния Aeetes". Но също така, продължава Страбон, Омир "добавя митологически елемент като пренася в Океанус странстванията, които следват пътешествието до страната на Aeetes".

По същия начин, имайки предвид Lea, Омир е измислил Leaea 57.

Язон е плавал до Lea в търсене на "златното руно". Какво друго може да е правил Одисей със своя кораб, ако не е плавал в Черно море в търсене на своето златно руно – плячкосвайки селяните в крайбрежните области по пътя му?

БЕЛЕЖКИ КЪМ ИЗТОЧНИЦИТЕ

1 Рава 1860-1938 се обръща към Академията на 9 декември 1912. Неговият текст е публикуван през следващата година под заглавие "Mauro Orbini Primo Storico dei Popoli Slavi". Folio, 20PP.

2 Годината различно е посочвана през 1611 или 1614.

3 Орбини отъждествява древните траки със славяните и нарича Тракия тоест България – Г.С. "valorissima fra le nazioni di Europa" най-храбрата сред народите на Европа. Il Regno de gli Slavi, hoggi corottamente detti Schiavoni. Pesaro. 1601, p.146.

4 Коментарът за Орбини в "Историческая енциклопедия" е "просветителен". На читателя му се казва, че Орбини е създал една "етнографска фантазмагория".

5 В руската версия се твърди, че книгата на Орбини е преведена и отпечатана по заповед на Петър Велики. St. Petersburg, 1722

6 За списък с такива автори и коментари за тяхната работа вижте "The Assassination on Justinian's Personality", Lynn Publ. Co., Regina, Saskatchewan, 1974, pp. 143 и 192-196.

7 Указът на Александър е цитиран по-подробно на стр.168-169. В края на книгата си p.377 Орбини добавя, че Карл IV е разрешил да се запише този указ със златни букви в славянската църква в Прага. Орбини по-нататък обяснява, че е научил за този надпис от Криштофан Варсевиций Christophan Varsevicius и от някакви други полски благородници едва когато писането на Il Regno достигнало до този етап.

Бел.пр.: За "писмо" със златни букви от Александър, дадено на българите, научаваме от "История во кратце о болгарском народе словенском" 1792 на Иеросхимонах Спиридон Габровски, където се казва:

"Когато Александър се завърна от Индия, иллирийци поискаха от Александър част от земята си и той им даде Македония, своето отечество, в годината от сътворението на света 5038; и им даде писмо написано на кожена хартия със златни слова: "народ славен и непобедим"; даде им още и царска титла за преголямата храброст и за преславната победа, с която победи с тях вселената, а сам остана във Вавилон. И оттогава приеха българите името славяни и македонци да се наричат."

8 Информацията е получена буквално в този вид.

9 IL REGNO, p.104.

10 Йероним изглежда е имал предчувствие за църковния събор в Constance, защото уместно го нарича "сатанинска школа".

11 Op.cit., p.420. Джакомо ди Пиетро Лукари Giacomo di Pietro Luccari; Copioso Ristretto degli Annali di Rausa, Venice, 1605, p.53 също пише, че Симеон е построил своята столица върху руините на Огигия.

12 IL REGNO. Предисловие.

13 В тази връзка могат да се изброят следните любопитни факти. Песаро и прилежащата му област се посочват като мястото с най-висок процент на светлокоси хора в Италия. Едно предградие в близкия Урбино и до днес се нарича *Schiavonia* тоест Словения. Думата за светлокоси на български е *russi* руси мн.ч., която също значи и *Russians* руси, руснаци.

14 Писмата до библиотеките в Песаро и Урбино с молба за повече информация за обстоятелствата покрай тези премествания останаха без отговор.

15 *Alexiad*, VII.3. Ана изглежда не е виждала Велики Преслав, тъй като го бърка с "малък Преслав" на Дунав.

16 Cf. *De originibus ConstantinoPolitanis* in the *Bonn Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, t.48, p.23.

17 Съвсем наскоро юни 1981 един археолог, който е взел дейно участие в тези разкопки, изрази съмнение, защото, казва той, при достигането до девствена земя не е намерено нищо, което да потвърди твърдението на Кодин.

18 Cf. *Aurelius Victor, De Caesaribus*, 41. Никифор Калист *Nicephorus Callistus*, *Lib.VII.XLIX.520* уточнява, че това е бил каменен мост.

19 В *Μυσορογον*. *Passim*.

20 *Excerpta Valesiana, Pars Prior*, 35.

21 Тези и други находки са описани подробно от Тодор Герасимов в *Bulletin de l'Institut d'Archeologie*, XXX, Академия на науките, София, 1967, стр.187-192.

22 Снимки и описания в *Inscriptiones Graecae in Bulgaria rePertaе*, t.II, Sofia, 1958, p.173-174 #780.

23 Има каталог. Cf. *Tsv. Delchinova-Dremsizova and V. Antonova, Catalogue of the Archaeological Monuments in the District of Shumen*, Sofia, 1975. Folio. 83 pp. на български

24 *Lib. IX.V.1.*

25 Cf. *C. Muller, Fragmenta Historicorum Graecorum*, t.III, p.209 2.

26 Cf. *Seven Books against the Pagans*, I.7.

27 Изчисления, основани на *Manetho, Eusebius, Apollodorus* и други източници, позволяват да се посочи идването на първите гръцки колонизатори в Европа през 16 век пр.Хр.

28 Cf. *G. Mihailov, Inscriptiones Graecae, etc.*, t.I 2nd ed., Sofia, 1970, pp. 208-209 #224.

29 12.8.4.

30 VII.73.

31 Има единодушие, че мизите в Мала Азия, също като фригите, са колонисти от Тракия на европейската част от Проливите.

32 Особено дразнещо е изчезването на голяма част от монографиите на Диодор, от "*Questiones barbaricae*" на Плутарх и жестокото унищожаване на седма книга на Страбон, като това са само първите примери, които ни идват на ум.

33 Od., I.140 and VII.344.

34 Od., VIII. 375 seq.

35 Od., I.50. Господин Виктор Берар, чиято научност никой няма да оспорва, искрено е вярвал, че е намерил пещерата на Калипсо близо до Ceuta. Вижте неговото издание на Одисеята Paris, Les Belles Lettres, 1959, t.II, p.132 .

36 Geography, I.2.8.

37 Eleventh Discourse, 23.

38 Както казва Страбон. I.2.9

39 Омир, пише Страбон, "използвал лъжи, за да спечели вниманието на простолюдието". Ако истинската Кирке е била сестра на цар Aeetes, както пише Омир, трябва да е живяла около сто години преди Одисей. Веднага можем да добавим и че не приемаме любимия номер на хранениците на Гестапо, който се състои в това, да се слага етикета "легендарни" на много исторически лица, като Aeetes например, чието съществуване противоречи на историята, диктувана от наложилите се хора или научни течения – бел.пр. .

40 "Еол някога бил цар на островите на край Липара." Страбон, I.2.9.

41 Od., X.30.

42 Od., X.120.

43 Od., X.82.

44 I.2.8.11. and I.3.1.4.

45 Od., IX.71 seq.

46 Od., X.14.

47 Ibidem.

48 Od., XI.14. Омир аранжира своите митологични елементи както му хрумне. На това място той първо отвежда Одисей до реката Океанус, след което го спуска в ада. Кой би могъл да опонира? Работата е там обаче, че река Океанус е реална, докато Хадес е измислица на поета, тоест хрумване, което можеше да бъде поставено навсякъде в Одисеята. Така го е поставил и Омир, карайки Одисей да се върне при Кирке преди да продължи към райския кът на Калипсо.

49 6.2.2.

50 I.2.10.

51 Г-н Берар op.cit., vol.I, p.147 е убеден, че е посетил край Ceuta "истинските пещери на Калипсо, както и техните четири входа и всички други описания в Одисеята."

52 Od., VII.321.

53 Od., X.82. Друг преводач предлага словоред: "там близо са началата на нощта и деня."

54 Schol. Arat. 62

55 Od., X.135.

- 56 Страбон казва I.2.39, че по негово време град *Lea* бил "все още показан при *Phasis*", тоест в Колхис.
- 57 I.7.40. and Od., X.157
- 58 I.2.10.
- 59 Една от тези скали се виждала чак до 16 век, а по-късно потънала. редакторска бележка към "География" на Страбон 7.6.1 в изданието на Loeb
- 60 Od., XII.70.
- 61 9.1.13. Г-н Берар изглежда вярва op.cit., vol.II, p.112, че е намерил също и пещерите на Кирке край Монте Кирео в Италия. Пещерите може и да са били там, а в тях да е живяла Кирке сто години преди да се роди Одисей, но бил ли е и самият Одисей там? Дори да е бил, това не му пречи по друг повод да е плавал и в Черно море.
- 62 Od., XXIII.244 and 348.
- 63 Od., XI.128- 129. В югоизточна Европа ветрила, наподобяващи гребла, съществували съвсем доскоро, а може би все още се намират на някои места.
- 64 Od., X.507. Експертите са пропуснали да забележат, че "*Boreas*" духа в Черно море, а не в южна Италия, където, според някои, Одисей е търсил входа към подземния свят.
- 65 Od., XI.11- 22.
- 66 I.1.7.
- 67 Op. cit., t.II, pp. 82- 83, note to XI.11.
- 68 II., VII.424.
- 69 Apoll. Rhod. Argonautica, IV.282- 302. Тум може би е мястото да се каже нещо за надеждността на наличните източници. Някои експерти със сигурност ще възкликнат: "Ах, но Apollonius Rhodius също е писал поезия като Омир, така че защо трябва да му вярваме, като отъждествява река Океанус с Дунав? Освен това той е по-нов автор, а знаем, че колкото по-стар е авторът, толкова по-надеждна обикновено е информацията." По принцип и двете наблюдения са верни, но те не лишават от стойност идентификацията на река Океанус с Дунав. По каква причина Аполоний Родий би направил тази идентификация, ако в документите, с които е разполагал, е пишело нещо друго? Поемата му нямаше да изгуби нищо, ако беше пропуснал този детайл. От друга страна, фактът, че Аполоний е по-съвременен автор, не го прави ненадежден. Ако можехме да направим справка при някой по-стар и в същото време по-надежден източник, ситуацията щеше да е различна. Щяхме да имаме избор – да вярваме на по-стария до днес несъществуващ авторитет или на това, което ни казва Аполоний, ако двамата са в противоречие. Същото се отнася и до много от сравнително по-новите източници, включително Мавро Орбини. Тези "нови" източници са се позовавали на документи, които на по-късен етап са изчезнали.
- 70 Плиний N.H., III.XVIII.128 е вярвал, че от мястото, на което аргонавтите са изкарали зимата по време на връщането им от Колхис, корабът "Арго е пренесен на рамене от мъжете" до една река, която се влива в Адриатическо море. Зосим Historia Nova, V.29 разказва, че след като аргонавтите, плавали и гребали срещу течението на Дунав и Сава, в даден момент основали град съвременна Любляна. "Тогава те поставили Арго на скеле и го теглили в разстояние на 50 мили до морето това грубо е разстоянието от Любляна до Триест. Така те стигнали до Италианския бряг..." Други източници споменават посещението на аргонавтите в град Пола на адриатическия бряг или обясняват името на Аписиртидските острови като го извеждат от името на Аписирт *Apysirtus*, брат на Медея.

71 Hdt., IV.49, където Атлас е описана като река в Мизия, приток на Истер Дунав .

72 Въпреки хронологиите, предложени от Еузебий *Chronicle* , Орозий *Seven Books against the Pagans* и Св. Августин *Civitas Dei* не са напълно съгласни, те се съгласяват достатъчно, че да затвърдят мнението, че Атлас е живял около 1700 г. пр.Хр., а Огиг някъде по това време.

73 Налага се да повтаряме достатъчно често, че прилагателните "митичен" и "легендарен" систематично и безпричинно се прилагат за исторически личности от някои учени.

74 Името на този ЕВРОПЕЙСКИ Кавказ се появява в някои монографии и под изкривената форма *Thaumasius*. Вижте моята статия за "The Rock of Prometheus". *Anthropological Journal of Canada*, t.12, No.4, 1974, pp.18- 20.

75 Book, IX Boeotia , XXX.3.

76 *Scholia in Apollonium Rhodium Vetera Rec. Carolus Wendel* , Berlin, 1935, p.212. Не трябва да се пренебрегва и съпоставката на името Прометей *Prometheus* и това на чешкия владетел Премисл *Premisl* , които значат едно и също нещо – предумисъл, предвидливост.

77 Ликофрон *Lycophron – Alexandria*, l.1357 загадъчно намеква, че тракийците произлизат от Гигантите, говорейки за тях като за "онези, в които тече кръвта на Ситонските Гиганти *Sithonian Giants* ".

Ситония, днес наречен Касандра, е било името на един от най-западните носове на Халкидическия полуостров. Намира се близо до Солун гърцизиран днес като Тесалоники . Там откриваме и равнината Палена *Pallene* , на която се е състояла "битката между Гигантите и нахлуващите гърци". Поне до времето на Тукидит *XIV.109* населението на тази област е било смесено – отчасти гръцко и отчасти тракийско пеласгско .

78 Атлас не е единствената историческа личност, спомената от Еузебий в неговата "Chronicle", за чиято композиция проницателният духовник е ползвал цялата налична информация в имперската библиотека. Въпреки това, някои "ерудити" продължават да наричат личности като Атлас митични или легендарни.

79 3.60.1- 3. Също Страбон 8.3.19 и Дион. Хал. *Roman Antiquities*, I.61.1.

80 II.V.11.

81 *Ibidem*.

82 17.3.2.

83 *Critias*, 114a.

84 Йосиф *Against Apion*, I.66 с право посочва, че дори през 5 век пр.Хр. гърците са знаели съвсем малко за Рим, тъй като нито Херодот, нито Тукидит споменават римляните. Още по-малко знаели за места по на запад.

Също така трезвомислещият Страбон се съмнява в сведението на *Pytheas*, който е писал за пътешествието си до Северния Атлантик Исландия . Такова далечно пътуване на Страбон му се струва невероятно.

85 Че Омир е гледал повече към Черно море, а не към Атлантическия океан, може да се заключи и от факта, че неговите "циклопи" Полифем *Apoll. Rhod. I.1321* и *IV.1470* е поставил сред халибите *Chalybians* на черноморския бряг. Също и от друг намек на Страбон *I.2.10* , който си мисли, че идеята за циклопите може да е хрумнала на Омир от четенето на историята на Скития, написана от Аристей *Aristaeus* , в която се споменават някакви еднооки хора – аримаспите *Arimaspians* . Има рационално обяснение на този мит, но май не му е мястото точно тук.

Колкото до "говедата на Слънцето", които спътниците на Одисей изклали в Тринакия, много малко вероятно е това да се е случило в Сицилия, както се мъчат да ни убедят някои учени. Вярно е, че Сицилия има формата на триъгълник, но "триъгълно" на гръцки е "тригоникос", а има осезаема разлика между тази дума и Тринакия или Тринакрия. Последната дума по-скоро ни насочва към Халкидическия полуостров в Егейско море, който определено изглежда като триъбец.

86 *Civitas Dei*. Book XVIII, chap. 8.

87 Въпросът, който мнозина биха поставили, е дали Св. Юстин Мартир е прав като отъждествява Девкалион с библейския Ной. *Second Apology*, chap. 7

88 Има един интересен пасаж в "Александра" 753-761 на Ликофрон, от който научаваме, че преди да стигне острова на феаките Одисей се е отбил в тракийския град Anthedon в Беотия. От това следват две неща: Първо, че траките са имали градове в Беотия и, второ, че Одисей не би могъл да мине през Беотия, ако е приближавал Коркира от запад. И обратно – съвсем естествено е за човек, който идва от Черно море и имащ намерение да заобиколи Пелопонес, да се отбие на някое място в Беотия.

89 Обикновените хора в Гърция вярват, че техните предци са дошли от Colchis. Диодор Сикул обаче *XL.3.2* казва, че преди да бъдат изгонени от Египет, някои гърци били изхвърлени на брега на това, което е днешна Гърция. Заедно със своя водач Danaus, тези бегълци се установили в Аргос *I.28.2-4*.

Орозий *I.11* ни дава и времето на това събитие: 1528 г. пр.Хр. която вероятно е твърде занижена. Орозий също обяснява, че Danaus "пропъдил Sthenelus Станил? – бел.пр., който го бил приел като беглец в нужда, от собственото му царство и сам станал цар". Този ход се превърнал в модел за гръцката експанзия в Европа.

90 *VI.137*.

91 Повече в моята статия "Koinei and Idiai", *The Classical World Philadelphia December, 1968*, p.131-132.

92 *Pliny, N.H., VII.56, 194 and Pausanias, I.28.3*.

Вместо Euryalus Павзаний пише Agrolas.

93 *31.39.15*.

94 *7.1.1.-3*

95 *5.2.4*

96 *Callimachus, Epigr. 40; Apollodorus, II.4.4; Pausanias, II.15.4 and 16.3*.

97 *9.5.22*.

98 *I.21.2-3*.

99 *L.252-255*.

100 *Polybus, XXIX, 6.2. Diodorus, 16.72.1*.

101 *In Photius' Myriobiblion, cod.243 Belles Lettres, Paris, 1971, t.6, p.96*

102 *7.1.5*.

103 *Book VII. Fragment 24*.

104 *7.7.1*.

105 V.2.

106 Chronographia, Bonn Ed., p.97.

107 Chiliades Georg Olms ed., Hildesheim, 1963, X, 185. С това Цеца премахва всякакво съмнение за идентичността на българите с древните траки, македонци и пеласги.

3. МОСТЪТ

От Canadian Slavonic Papers, 1977, No.4

*DIE BALLADE VON TIER ARTA-BRUCKE. GEORGIOS A. MEGAS.
THESSALONIKI: INSTITUTE FOR BALKAN STUDIES, 1976. 204 PP.*

Това е една интересна книга, добре написана, добре издадена и редактирана, резултат на внушително количество вложен труд. Илюстрациите са перфектни, а преводът от немски език превъзходен.

Легендата за младата жена зазидана в основите на мост, за да омилостиви подземния свят, който заплашва да разруши строежа, е обща за всички балкански народи. Тя може да бъде чута във всички български земи и на север до Трансилвания и Унгария. Превеждана и пята хиляди пъти, често от необразовани народни певци, тази легендарна балада неизбежно се е възпроизвела в голям брой варианти. Авторът на въпросната книга разглежда гръцкия вариант, пример от който е представен в приложението. Той също така дискутира предишни студии писани от учени от други страни, по-специално тази на д-р Ladós Vargyas, който смята, че песента има унгарски произход.

Д-р Мегас е съгласен, че гръцките варианти са доста груби в сравнение със славянските т.е. българските и румънски такива, въпреки че той не вижда това обстоятелство да е в резултат на опростяването на сюжета от страна на гръцките народни певци. По-скоро той е склонен да вярва, че грубата гръцка форма е оригиналът, който впоследствие е разкрасен от по-изтънчените български и румънски поети. Книгата би била по-убедителна ако авторът бе имал предвид някои важни исторически и географски факти. Не по-малко от шестдесет образци от гръцкия сборник с песни се отнасят до строителството на мост на Дунава. Тази локация е доста далеч, за да е в сила предположението, че песента се е появила първо в Егея, или в някое друго от малките гръцки селища подредени като мъниста по черноморските и средиземноморски крайбрежия. От друга страна съществува възможността у българските и влашките поети да е останал споменът за каменния мост построен от Константин Велики в неговото отечество. Строителството на моста е било широкомащабно начинание, което обяснява също споменаването на "хиляда майстори строители", което откриваме в някои от вариантите. Мостът при Арта е доста малък. Не е изненада фактът, че в някои гръцки варианти броят на строителите се свежда до няколко братя. Идентификацията и локализацията на строежа е неясна, ако не търсим по река Дунав. На Крит и островите около Родос мостът е строен често "на брега". Някои варианти споменават за "тънък като косъм мост". Понякога в песента мостът съвсем изчезва, а се разказва за строителството на "свод".

Името Арта също не доказва гръцкия произход на баладата. Арта е античната

Абракия столицата на Пир *Pyrhus*, цар на Македония. В този район гърците са не повече, отколкото в другите части на Македония. Областта Епир е присъединена към Гърция, заедно с моста при Арта, преди 65 години, а именно след Балканската война от 1912-13 г., също както и град Солун *Thessaloniki*, където е публикувана книгата. Няма да е чудно, ако през пукнатините на стария мост край Арта, зазиданата от майсторите девойка, не чува как прошумоляват листата на книгата на д-р Мега, раздвижени от нежния политически бриз, носещ се от Атика.

4. ЕЗИКЪТ НА КОНСТАНТИН ВЕЛИКИ

I.

1. В своята книга, озаглавена "De Magistratibus", Йоан Лидийски *Ioannes Lydus* съобщава, че Константин Велики бил писал на своя роден език *oiketos* няколко "Беседи", които той оставил на потомството ¹. Внимателно избягвайки да определи какъв точно е бил родният език на Константин, Лидийски, преднамерено или не, ни е оставил една нишка. Очевидно Константиновият "домашен" език не може да е бил гръцкият; иначе прилагателното "*oiketos*" щеше да е неуместно, дори обърквашо ². Нито пък латинският е можел да бъде роден език на Константин. За да означават латинския език по друг начин, освен със собственото му име, византийските писатели в повечето случаи използвали думите "*Patrios Jogh*" "отчески, бащин, отечествен език".

2. Лидиецът е писал своята книга някъде между 551 и 546 г. сл. Хр., когато латинският език в Константинопол е бил в пълно отстъпление ³. За самия Юстиниан се казва, че е говорел развален латински, а гръцки – като варварин ⁴. Това е било два века след смъртта на Константин. Логично е, че през този период в Константинопол е имало хора, които са можели да четат латински и или гръцки, и такива, които са можели да четат Константиновите "Беседи", написани на неговия "домашен език". Лидиецът смътно загатва, че по негово време латинският е бил изтласкван извън официалните дела. Но от кой друг език?

3. Съществуват обилни косвени доказателства, че Константин Велики е бил трак; съществуват и достатъчно преки данни за това, а именно:

I. Дядото на Константин – Евтропий *Eutropius*, е бил трак от Дардания ⁵;

II. Самият Константин е роден и отраснал в Ниш *Naissus*, тракийски дардански град ⁶;

III. Той завършил образованието си в Никомедия – тракийски град, в двора на Галерий *Galerius* – тракийски император управител?, роден в Сердика днешната София. Галерий бил толкова не-римлянин, че за него се е смятало, че дори не си и помислял за името на империята да обели прилагателното "римска", заменяйки го с "дакса" – Дакия *Dacia*, по това време една от няколкото големи тракийски провинции ⁷;

IV. Юлиан Отстъпник, племенник на Константин, няколко пъти се изказва, че семейството му е тракийско, от Мизия *Mysia* ⁸;

V. Самият Константин премества столицата на империята далеч от Рим – във Византион *Byzantium*, в сърцето на Тракия;

VI. За него се казва, че е основал “в страната на скитите” четири града, а именно Перстлаба *Persthlaba*; също Перстлава – Бел. прев., Плискуба *Pliscuba*; също Плиск, Плискоба – Бел. прев., Констанция *Constantia* и Дристра *Dristra* 9.

II.

4. На нас обаче ни се казва, че тракийският език е изчезнал, както и самите траки 10. И както и това, че траките никога не са имали книги 11, да се каже, че езикът на Константин е бил тракийски, би било все едно да се замени една непозната величина с друга. И така би било наистина, ако можеше да се докаже, че траките и техният език са изчезнали. Все пак, основавайки се на изследвания, това изчезване ще се окаже нещо по-лошо, отколкото едно безпочвено твърдение: то изпада в крещящо противоречие с редица свидетелства.

5. Разбирането на тези доказателства предполага кратък размисъл над едно наблюдение, направено от Херодот *Herodotus*. Траките, казва Херодот, “имат много имена, в зависимост от съответните им области” 12. Разбира се, същинската Тракия и до ден днешен е името на област, оградена от Стара планина *Haemus* и Егейско море. Но хората, живели на север от планината Хемус, в Мизия, също са смятани за траки, защото са говорели същия език. На същото основание терминът тракийски е бил използван като обичайно название за хората, живеещи във Витиния *Bythina*, т.е. в азиатската част на проливите, също както и за хората северно от Дунав, т.е. тези в първоначалната Дакия *Dacia*, наричана също Готия – *Gothia*. Сред траките, често споменавани от античните историци, най-изтъкнати са пеоните, фригийци те, мизите, македонците, одрисите, бесите и готите.

6. Огромни усилия са положени от някои съвременни учени, за да замъглят народността на тракийските народи. Това ни принуждава да погледнем по-отблизо на този въпрос, започвайки евентуално с пеоните.

- Тези хора са били познати на Херодот, който сравнително обстойно говори за техните обичаи. Петстотин години по-късно Страбон *Strabo* отбелязал, че пеоните живеели от двете страни на реката Вардар *Axius* 13. Много пеони обаче живеели по на север. Дион Касий *Dio Cassius*, човек с всички предпоставки да знае това добре, тъй като известно време е бил управител на тази провинция, е писал, че пеоните “живеят близо до Далмация по продължение на самия бряг на реката Истър *Ister*, от Норикум *Noricum* до Мизия *Moesia* . . .” 14. Това е било двеста години след времето на Страбон.

- След още 350 години Йоан Лидийски обяснява, че истинското име на провинцията е било Панония ? Бановина – Г.С., “която гърците били назвали Пеония *Paeonia*, нагласяйки името с цел благозвучие и за да избегнат една варварска словесна форма” 15.

- Йоан Цеца *Ioannes Tzetzes*, пишейки почти 600 години след лидиеца, не е отбелязал, че тези хора са изчезнали. За него те все така са били там, както и преди, и той казва кратко и ясно: “Пеоните са българи.” 16

7. Други известни траки са били фригийците.

- Според Страбон “*BrYgi, BrYges* и *PhrYges* са едни и същи хора”. А другаде: “А самите фригийци са бриги, народ тракийски. . .” 17.

- В един фрагмент № 25 от своята Книга седма, силно изопачена от мафиоти, които явно са се мъчили да унищожат колкото е възможно повече свидетелства за траките, Страбон се позовава на Херодот, чийто думи са: “Според преданието на македонците, фригийците, по времето, когато местопребиваването им е било в Европа и живеели с тях в Македония, носели името бриги; но при преместването си в Азия те сменили името си по същото време, както и местоживелицето си.” 18

8. Мизите *Mysi, Moesi* са били пак тракийски народ, чиито поселища изпълвали областите между Дунав и Стара планина *Haemus*, както и Витиния *Bithynia* на източната страна на Босфора *Bosphorus* и егейския бряг на Мала Азия *Asia Minor*.

По въпроса за народността на мизите Страбон е твърде категоричен.

- Мизите в Мала Азия, казва той, са траки, "които сега живеят между лидийците и фригийците, и троянците" 19.
- И другаде: "Страната северно от Пергам *Pergamum* се държи в по-голямата ѝ част от мизите."
- И отново: "А гърците смятаха гетите за траки, гетите пък живееха от двете страни на Истър, както и мизите, те също бидейки траки." 20

9. Идентификацията на македонците и траките също е неоспорима, макар и начинът на назоваване от автор до автор да е различен.

- Полибий *Polybius* нарича траките и македонците *omogenes*, т.е. хора от един и същи народ, род или раса 21.
- Плиний *Pliny* говори за мизо-македонци в Мала Азия, които "са се събрали *convenient* в Ефес" 22.
- Апиан *Appian* нарича синтите македонско племе; Страбон ги нарича траки 23. И двамата, разбира се, са прави.
- В началото на II в. сл. Хр. Дион Хризостом *Dio Chrysostom* отбелязва, че населението на Никомедия *Nicomedia* се е състояло от "водещите измежду гърците и македонците" 24.
- По това време Никомедия е бил най-големият град на Витиния. Той е бил основан, казва Павзаний *Pausanias*, от Зипет *Zipoetes* – "трак по рождение, съдейки по името му" 25.
- Страбон обяснява, че "витините... получили това ново име от траките... , които притеснили страната" и сочи Никомед III като "Витинеца" 26.
- Четири века по-късно Зосим *Zosimos* се позовал на едно пророчество, в което Никомед II *Nicomedes II* е титулуван "тракийски цар" 27, докато Йоан Малала *Ioannes Malalas* казва, че Никомед I бил "от македонски произход" 28.

10. От интерес в тази връзка са няколко "литературни" факта.

- Еврипид *Euripides, Rhesus, 404* "кара" Хектор *Hector* да нарече тракийския цар Тес *Thesus egeus*, т.е. смята, че троянците фригийците са от същия род или раса, както траките от Македония.
- Другият подобен пример е приведен от Конон *Conon*. В своя 46-ти разказ Конон говори за Орфей *Orpheus*, който "царувал над македонците и страната на одрисите", след това препраща към "жителите на Тракия и Македония" и към "група траки и македонци, отиващи заедно към Либетра *Leibethra*", където се смята, че Орфей е умрял от ръцете на "жените на Тракия и Македония" 29.
- Еврипид и Конон може да са писали само за развлечение, но Павзаний, съвременник на Конон, се е стараел да даде точно описание на Гърция и нейната система от знания. И според него Орфей е бил трак 30, докато пет века по-късно Йоан Малала нарича Орфей "най-известния лирически поет, одрис от Тракия" 31.

11. Осем века по-късно идентичността на траките и македонците е засвидетелствана от Никифор Грегора *Nicephorus Gregoras*. От едно писмо, което той е писал в годината 1325 или 1326, описвайки пътуването си през Македония, научаваме, че болшинството от местните хора са били "още от самото начало мизийски заселници, които са живели размесени с нашия народ" 32.

- Грегора използва думата *arciten* "от самото начало", отхвърляйки по този начин предварително всякакви празни приказки за последващо идване на траки мизи в

Македония. Той не ни казва кога са пристигнали първите гръцки заселници, но

- Помпей Трог Pompeius Trogus казва, че те са дошли под предводителството на Каран Caranus, събитие, случило се през годината 810 пр. Хр. или приблизително тогава. Преди това време цяла Македония е била населена от траки 33.

12. Произходът на името Македония Macedonia също има известно отношение към нашата тема. Според едно предание някои предпочитат да го наричат легенда египетският цар Озирис Osiris, по-късно повишен от жреческата каста в ранг на бог, имал двама сина – Анубис Anubis и Македон Macedon. Вторият бил оставен по завещание на баща му за управител на Македония, наричана по-рано Ематия Emathia, и от него тя получила името си 34.

- От таблици, останали от Манетон Manetho и достигнали до нас, може да се пресметне, че Македон е царувал около 2326 г. пр. Хр. 35.

- Хезиод Hesiod, като добър гръцки поет, "дарява" Македон с гръцко родословие; той го прави син на Зевс Zeus и Тия Thya, дъщерята на Девкалион Deucalion 36.

- От друга страна, Хеланик Hellenicus смятал, че Македон е бил син на Еол Aeolus, когато македонците "обитавали страната заедно с мизите" 37.

13. Независимо от толеранса на грешките при сортирането на пресмятанията на древните хронисти по отношение на тези събития, името македонец трябва да е било известно навред из Изтока по времето на Троянската война. Защо тогава то не се споменава от Омир Homer? Никой досега не е предложил задоволително обяснение. Все пак, имайки насреща си фанатичното усърдие, с което гръцките писатели са се стремели да заличат някои "варварски" имена, преправяйки други така, че да ги направят приятни за чувствителните атически уши, ние сме доволни, че сме способни да извършим едно "сдобряване". Омир може би не го е било грижа да допуска, че без помощта на някои македонци, гърците са щели да бъдат унищожени пред стените на Троя. Затова навярно както той, така и някой друг като него не е мислел да заменя македонците с мирмидонци. И е станало точно така, че за Йоан Малала Омировите мирмидонци са били идентични с онези българи, чиято родина някога е била в Тесалия – област в Македония 38.

14. От I век от нашата ера насам една много важна част от историята на Централна и Източна Европа е играна от гетите. Някои писатели са наричали гетите даки, други са предпочитали да ги назовават готи. По-голямата част от това население е живяло между Дунава и Карпатските планини, макар че е имало гетски поселища и южно от Дунав и много други в пространството североизточно от Карпатите. Дълго време е била в ход мощна кампания от готите да бъде направен ретроактивно с обратна сила; Бел. прев. един германски народ. Тази теза трябва да бъде отхвърлена. В действителност всяко късче информация на наше разположение клони да доказва, че готите не са били нищо друго, освен хуцулите – клон на гетите, тракийски народ пар екселанс 39.

15. Тракийските народи никога не са преставали да съществуват. Те никога не са изгубвали своята сила. Дион Касий Dio Cassius разказва за унижителното поражение, което те нанесли на Марк Антоний в Мизия 40. Те явно са били много силни, след като Светоний Suetonius казва за Октавиан, че искал ръката на една тракийска принцеса 41.

- Плиний Стари, който загинал при изригването на вулкана Везувий 79 г. от н.е., нарича траките един от най-могъщите народи в Европа 42. През III век те прогонили римляните от Дакия 43. В зората на IV век техният водач Константин Constantine предприел поход към Рим, сразил Максений Maxenius на моста на р. Мулвия, разформирова преторианските кохорти и премествайки столицата на

империята при Босфора, свалил Рим до положението на провинциален град.

- От Теофан Theophanes научаваме, че в годината 497 сл. Хр. Анастасий Anastasius, подкрепян от един от своите генерали в Изтока, излъчил една армия от готи, беси "и други тракийски народи" 44.
- Прокопий Procopius ги нарича "римляните от Тракия" 45. Той също така прави препратка към град Анхиало Anchialo на Черно море, който, по думите му, е бил "населяван от траки" 46.

16. След като бесите и готите не са изчезнали, ние не се изненадваме да четем, че техните диалекти са се говорели в средата на VI век. Затова Йорданес Jordanes е записал, че Хистер е било името на Дунава на езика на бесите 47. Езикът на бесите със сигурност е бил говорен в годината 570 сл. Хр., както научаваме от пътеписа на Антонин Плацентин Antoninus Placentinus 48. Колкото до готския, той се е чувал в Константинопол и в много части на Италия, където някои готски клирици изглежда са могли да пишат на него, въпреки че очевидно не могли да пишат на латински 49.

17. Тракийските диалекти били широко говорени не само във Византийската империя; Тракийският език е бил писмен непрекъснато от второто хилядолетие пр. Хр.

- Еврипид сочи тракийски плочици дъсчици, таблици?, писани на езика на Орфей 50. Фактът, че тази литература е спомената в една драма, а не в исторически трактат, не трябва да ни заблуждава. Еврипид несъмнено влага в поезията и в диалогична форма нещо, което е било общоизвестно през неговата епоха.
- Херодот, който не е бил драматург, сочи съществуването на тракийски оракулски плочици дъсчици, таблици? 51.
- Овидий Ovid е записал факта, че е съчинявал поема на езика на траките гети 52.
- Фотий Photius разказва, че един писател от VII в. сл. Хр. използвал тракийски книги 53.
- А Константин Велики е писал своите "Беседи" на родния си език, т.е. на тракийски.

18. Старите тракийски книги са били "успешно" напълно изличени от религиозни фанатици и други жестоки хора, които много пъти са се опитвали да унищожат и самите тракийски народи. Но тракийският език е оцелял през вековете, както и самата тракийска писменост 54. Всички съмнения, касаещи тези въпроси, се разсейват за всеки, който се постарее да се спре за момент върху свидетелството на Теофилакт Симоката Theophylactus Simocata.

- Писал през VII в. сл. Хр., Симоката два пъти заявява, че славянските народи от неговата епоха са същите онези, които в по-раншни времена са били наричани гети.
 - Те са били народите, на чието богатство се е възхищавал Херодот, чиято медицинска наука е ценял Платон Plato и чиято войска веднъж победила Филип II, а по-късно и силите на Лизимах Lysimachus. 55
- Следователно, родният език на Константин Велики е бил славянски диалект.

III.

19. Това, че Константин Велики е говорел славянски диалект, е потвърдено от множество лингвистични данни за онези, които желаят да видят това. С оглед да е способен да види това, човек трябва преди всичко да разбере, че езикът, оставен сам на себе си, се променя много бавно. Павзаний IV.27.9-11 е записал една разказвана случка. "Странстванията на месинците извън Пелопонес продължили 300 години", писал той, "през време на което е ясно, че те изобщо не са отстъпвали от своите местни обичаи и не са загубили своя дорийски диалект, а чак до ден

днешен са запазили най-чистия дорийски в Пелопонес.” Бързи промени стават само когато два или повече народа, говорещи различни езици внезапно се съберат заедно, бивайки по този начин принудени да развият някаква импровизирана система за комуникация. Затова хибридни езици, като румънски, френски и английски имат шизофренична лексика и по-проста граматическа структура в сравнение с езиците, от които те произхождат. Език, който е избегнал такъв вид разрушение, може също да заема думи и граматични форми, но в много по-малка степен поради бавността, с която съжителстващи си езици са склонни да проникват един в друг. Отправяйки поглед към най-стария български документ – “О писменех” на Черноризец Храбър, ние добиваме представа за древността на българския език. “О писменех” датира от края на IX век. Той е точно на 1100 години. Въпреки това, всеки образован българин може да го чете без особени трудности. Няма основание да се съмняваме в това, че 1100 години преди времето на Храбър езикът, говорен в Мизия и в останалите части на Тракия, е бил почти същият. През тези доста столетия са се извършили ограничени, но показателни заемания между гръцкия и българския език, които са в състояние да ни научат на нещо.

20. Това, че българският “новото” име на тракийския език е заимствал от гръцкия, никой не би оспорвал. Но колко гръцкият е заимствал от “варварските” си съседи на север?

- Дион Кризостом ни съобщава, че самият Омир “е използвал много варварски думи . . . не спестявайки факта, че смятал, че в това той влага нещо живо и ярко по стил” 56.
- Платон също е знаел за такива заемания. “Аз предполагам”, пише той, “че гърците, и специално тези в страни, намиращи се под владичеството на варварите, са заели много варварски думи *onomata*” 57. За трако-македонците, бидейки най-близкият “варварски” народ до гърците и на практика живеещи размесени с последните на юг чак до Пелопонес, е съвсем нормално да срещат трако-македонски думи в гръцката лексика.
- Атений *Athenaeus* насочил вниманието на своите читатели към този факт. “Мнозина писатели от Атика” – казва той – “използват македонски идиоми в резултат на общуването си с тях” 58. Проникването на славянски, т.е. тракийски или български думи в гръцкия речник може да се наблюдава най-удобно при заговаряне обратно. Авторът най-вероятно има предвид факта, че в гръцката лексика съществуват български думи, които обаче са записани реверсивно обратно. Най-известен пример за това е името на планината Олимп Олиб, което всъщност представлява българското нарицателно “било”, прочетено наобратно. На територията на Балканите и Мала Азия са известни 6 планини с име Олимп. Тези български думи и най-вече топоними в гръцкия език са се отскубнали от зоркото око на гръцката цензура именно защото са се запазили в този си вид. Нека не забравяме, че пеласгийската писменост, се характеризира с бустрофедонния си начин на изписване на думите в изречението - посока от ляво на дясно, и от дясно на ляво. А когато думата е била самостоятелна, не е било от значение посоката ѝ на изписване. Бел. Е.Ж.
- Затова Теофилакт *Theophylact*, гръцки епископ на Охрид по времето на византийското иго ок. 1110 г. сл. Хр., е използвал много български думи *strouga*, *Planina*, *otrotzina* 59.
- Преди него, около средата на X век, Константин Порфиrogenет *Constantine Porphyrogenitus* е използвал български думи, като *drougarios* 60, *zakonon*, *zoupanos* and *Krabbatos*. A. Baillly буквава и произнася последната дума *Krabbatos* и казва, че това е заемка с неясен произход. Liddell и Ascott По-нататък в текста второто име е изписано и по друг начин. Бел. прев. обаче смятат, че това е македонска дума, което е и в действителност. Откриваме производна на тази дума *Krabbataria* съответно през VII и VI век 61.

- В гетския танц, описан от Порфиригенет в неговата "Книга за церемониите", се откриват някои български думи, като *bele, biKi, ide, oʒun, toul*, означаващи съответно "той казва", "той вика", "той иде", "огън" и "колчан" ⁶².
- Малко по-рано византийците са научили българската дума "Загора". Когато българите присъединили областта около Бургас стария *Debeltum* – Дебелт, те я нарекли *Zaʒoran*, казва Зонара *Zonaras* ⁶³. Думата Загора се разбира чрез славянската дума. Тя означава "област оттатък, отвъд планината", което точно отговаря на местоположението на анексираната област на картата.

21. Така ние постепенно се връщаме към периода, предшестваш приемането на кирилската азбука, предхождащ и образуването на Първата българска държава. Списъкът на българските думи в гръцкия речник може да бъде разширен.

- У Хайкий *HeYchius*, V в. сл. Хр. Хезихий? – Бел. прев. намираме думата *zelkia*, която бива обяснена като фригийска за "зеленчуци" ⁶⁴. Тази дума е особено жива в съвременния български език и означава "зеле", "зелка".
- От Диодор Сикул *Diodorus Siculus* Диодор Сицилийски? – Бел. прев. можем да научим, че *Estia* е била тракийска гетска богиня ⁶⁵. Тя е била тачена и в Рим под името *VESTA* и нейните поклонници вярвали, че тя е разкрила как се строят и обзавеждат домове ⁶⁶. В други думи тя е била знаеща жена, на български "веща". Съответстващо на това очевидно е "невеста", което във всички славянски езици означава "булка", "годеница", т.е. млада жена, която трябва да бъде посветена в изкуството на семейния живот.
- Гръцкото прилагателно *malaKos* най-общо се превежда като "мек". Един пасаж у Плутарх *Plutarch* подсказва, че същата дума, с лека разлика в значението, сигурно е била обща и за двата езика – гръцки и тракийски. Аристокдем *Aristodemus*, тиран на Куме *Cumae*, казва Плутарх, е бил наричан от варварите *MalaKos*, "което на техния говор означава "детски" ⁶⁷. Е, едно дете е "малкия", а "нисък" или "дребен" на български е "мальк".
- Една заемка, на която досега е било обръщано недостатъчно внимание, е *bolai*. Тя се среща у Прокопий, който обяснява, че в "минали времена" така са били наричани родилните болки мъки ⁶⁸. Защо хитрият Прокопий не е цитирал своя източник или по друг начин да ни даде възможност да отгатнем кои "минали времена" е имал той предвид? Защото ако беше направил това, той трябваше да признае, че "в минали времена" жителите на Евбея *Euboea*, където думата е записана, са говорели български тракийски, в който думата "боли" винаги е означавала болки, и то не само родилните. Но Прокопий не го е било грижа да знае това.

22. Един изпитан опит да бъде преправен тракийският наричан иначе славянски или още български произход на една гръцка дума – името на една езическа богиня – може да се наблюдава при Йоан Лидийски.

- Ето как лидиецът процедира с нея: "Земята е била наричана *ʒemeli* "основа", тъй като всичко е основано, положено в нея; поетите и писателите, сменяйки буквата *ʒ*, са я наричали *Semeli*" ⁶⁹. Лидиецът или не е знаел, или не е искал да знае, че на езика на съседните "варвари" *ЗЕМЛJA* ЗЕМЛЯ означава "Земята", а *ТЕМЕЛИ* ТЕМЕЛИ – "основа", което е същото значение на тази дума в днешния български език.
- Друг лексикален куриоз представлява гръцката дума *deltos* плочици, дъсчици за писане. *A. BaillY* казва, че етимологията ѝ е неустановена. *Liddell* и *Scott* казват, че наименованието идва "от буквата? "делта", старата форма на плочиците". Триъгълни плочици за писане се намират само в речниците. Истинските са правоъгълни. За да се разбере това, всеки трябва да знае, че произходът на тази дума е от българската ДЕЛАМ, която означава "режа", "изрязвам", "дълбая" или "правя", "върша". Думата "chisel" англ. на български е "длето". Инфинитивът е "делати". Причастието "делано" означава "нещо, което е било рязано, изсичано,

дълбано, обработвано”, както една дъсчица за писане, например на гръцки *deltos*.

- Имаме също и поразяващия случай с името на местност Нестане, което мистериозно е убягнало от погледа и на древните, и на съвременните филолози. Павзаний съобщава, че в Аркадия той минал покрай руините на селище, наричано *Nestani*, близо до което Филип II Македонски някога разположил своя стан ⁷⁰. Един поглед върху тази дума е достатъчен, за да ни убеди, че пред нас е случайна транскрипция на старобългарската дума НА СТАНЕ, означаваща “в стана, в лагера, в бивака”. *Nestani* няма смисъл в гръцкия език. Павзаний трябва да я е записал както я е чул от някой местен човек.

- И накрая, *arbulai* е било названието на вид обувки, носени по селата. Произходът на думата, казват Lindell и Scott, бил неизвестен. *Nonnos* смята, че това е стара дума ⁷¹. На български и до ден днешен една от думите за означаване на меките кожени обувки мокасини е “цървули”.

23. Думите, обсъждани досега, са описани от лексикографите като фригийски, като възможни македонски, като варварски, древни или с неизвестен произход. Те имат едно общо нещо: те са съвсем живи в съвременния български език. Особено забележителни са имената *Vesta Hestia*, *Semele* и *Nestane*, към които могат да се добавят още много други ⁷².

24. Изучавайки лексикалната осмоза между гръцкия и българския език, заслужава си да бъдат разгледани и някои други категории. Обикновено думите биват заемани наред с предметите или действията, които те означават. Гърците са морски народ? “хора на морето” – Г.С. – рибари, търговци и пирати. Не е голямо чудо, ако траките са заели от тях думи, като *oktapodis* “октопод”, *gallasa* “вълни”; макар че и за тази дума трябва да се замислим, имайки предвид, че в българския тя се отнася и за явления на сушата, като например “движещите се или прииждащи на талази мъгли”, което пък е свързано с глагола “лазя”. – Бел. прев., *skelos* “място за сваляне, стоварване”; и тази дума в българския език има редица съответствия и различни употреби: “скеля” – в двете разновидности “пристан” и “помощно строително съоръжение”, както и човешкият “скелет”. – Бел. прев. или *muron* “благоухание”, “аромат”. От друга страна, траките, бидейки предимно земеделски народ, би било съвсем естествено за гърците да възприемат някои тракийски думи, свързани със земеделието и скотовъдството. Затова българската дума “сърп” се появява в гръцкия като *arpi* – изпусвайки по необходимост звука “с”, следвайки един закон на гръцката фонетика. Българската дума ЯРЕ малко козле получава гръцко окончание и става *iareion*, ПРАЗ става *Prasion*, КРОМИД става *Krommuon*, ЛАПАД става *lapalon*, ЦЕЛИНА става *selinon*, ЖИТО става *sition*. Този списък далеч не е изчерпателен.

25. Една друга категория думи, заети от българския тракийския език все още може да бъде разпозната с белег на семантична икономия. Българската дума КОРИТО се появява в гръцкия като *Korus* родителен падеж: *Korutos*, но със стесненото значение на “капак”, “похлупак”, също “калпак” ⁷³. Българската етимология извежда думата “корито” от “кора”, имайки предвид времето, когато коритата са били издълбавани от цели дървесни стволове, т.е. оставала е само външната част, близка до самата кора и нейната форма. – Бел. прев. Думата КОРЕН става *Koruni*, означаваща не само всеки вид корен, но и “чепато, чворесто парче дърво, сопа”. Българската дума КОЛАЧ, означаваща кръгъл самун хляб с дупка в средата като колело, се явява в гръцкия език като *Kollix* – самун ечемичен хляб, докато ЧИРАК става *Khrux*, т.е. специален специализиран? пратеник, глашатай, вестител, херолд.

26. Някои граматични форми също подсказват, че влиянието на българския тракийския език върху старогръцкия е било силно.

I Позиция на определителния член. В древния гръцки език членът е от префиксен вид, докато в българския членът следва съществителното или прилагателното. Но и в гръцкия също откриваме случаи, в които членът следва. Понякога той се използва двойно – и преди, и след съществителното.

• У Ксенофонт Xenophon, например, откриваме структурата Kata meson to twon Polemiwn 74.

• При Херодот се натъкваме на Phanatos ? ... 75,

• при Платон Plato – Kat akouhn thn 76, a

• у Еврипид – andra ton И adhv to 77.

Могат да бъдат приведени още много други примери. Такива особености могат да бъдат обяснени, предполагайки едно състояние на образуване на гръцкия език, през време на което употребата се е колебала между префиксния и суфиксния тип член.

II Система на члена. На един наблюдател, който има малко време за детайли, сравняването на члена в гръцкия и в българския език едва ли ще се стори особено обещаващо. Но да започнем. Българският език е загубил по-голямата част от склонителната си система, а това се отнася и за члена. От друга страна, в старогръцкия език откриваме едно напълно развито склонение на члена. Какво виждаме, сравнявайки именителния падеж? В мъжки и женски род всички членове се различават; само в среден род формите са идентични и в двата езика, както може да се види от следната таблица:

	единствено число		множествено число	
	съвременен български език	старогръцки език	съвременен български език	старогръцки език
мъжки род	ТЪ	НО	ТЕ	НОΙ
женски род	ТА	НЕ	ТЕ	ΗΑΙ
среден род	ТО	ΤΟ	ТА	ΤΑ

Все пак, когато разглеждаме пълната система на члена в старогръцкия език, забелязваме нещо различно. Виждаме, че във всички косвени падежи членът се характеризира с едно начално "Τ".

		мъжки род	женски род	среден род
единствено число	Н о м .	НО	ΗΕ	ΤΟ
	Г е н .	ΤΟΥ	ΤΗΣ	ΤΟΥ
	Д а т .	ΤΩ	ΤΗ	ΤΩ
	А с с .	ΤΟΥ	ΤΗΣ	ΤΟ
	Н о м & А с с	ΤΩ	ΤΑ	ΤΩ
	Г е н & Д а т	ΤΟΙΝ	ΤΑΙΝ	ΤΟΙΝ
множествено число	Н о м .	ΝΟΙ	ΗΑΙ	ΤΑ
	Г е н .	ΤΩΝ	ΤΩΝ	ΤΩΝ
	Д а т .	ΤΟΙΣ	ΤΑΙΣ	ΤΟΙΣ
	А с с .	ΤΟΥΣ	ΤΑΣ	ΤΑ

Така е при атическата система. В дорийския можем да наблюдаваме явлението, че именителният падеж на члена в множествено число не е HOI и HAI , а TOI и TAI . Това изглежда влиза в разрез със схващането, че дорийският е по-стар от атическия. В такъв случай едно начално "Т" или "Т_ς" трябва да е било налице през цялата система на определителния член в периода на образуването на гръцкия език. По-късно "Т Т_ς" вероятно е било изпуснато от "преработения" именителен падеж; възможно е това да е станало след преходния период, включвайки минаването през "S".

III Някои неправилни глаголи. Няколко неправилни глагола в старогръцкия проявяват черти, подсказващи, че имаме пред себе си сливане на два или повече глагола с различен произход. Вероятно най-интересният случай е този с глагола OIDA "зная". Сегашното изявително наклонение на този глагол в гръцки и български е:

OIDA	ВИДЯ
OISTHA (OIDAS)	ВИДИШ
OIDE	ВИДИ
ISMEN	ВИДИМ
ISTE	ВИДИТЕ
ISASI	ВИДЯТ

Но на старобългарски ВЕДЕТИ означава "зная". В горната парадигма формите ISMEN , ISTE , ISASI биха могли да бъдат обяснени по-лесно, приемайки, че е станало сливане на две отделни глаголни системи, всяка от които е взета от два различни езика и запълващи част от цялото – единият език единственото число, а другият – формите на множественото число.

Неправилните форми се срещат и при следните важни глаголи:

(А) ЯМ	
Гръцки език	Български език сегашно изявително наклонение
ESTHIO сег. време	ЯМ ЯДЕШ
EDOMAI бъдеще вр.	ЯДЕ
EPHAGON мин. несв. вр.	ЯДЕМ ЯДЕТЕ ЯДАТ
(В) КАЗВАМ	
PHEMI сег. време	РЕКА <i>Perfective</i> РЕЧЕШ
EIPOM мин. несв. вр.	РЕЧЕ
EIREKA мин. св. вр.	РЕЧЕМ РЕЧЕТЕ РЕКАТ

Тези глаголи имат напълно развити парадигми в съвременния български език. Съвсем невероятно е българският език да е счел за необходимо да заеме един неправилен глагол от гръцкия, с оглед да го развие напълно за собствена употреба. По-убедително обяснение би било да очакваме, че първичните устойчиви форми са останали в употреба сред местните хора, а говорът на пришълците гърци е комбинирал някои характерни форми с езиковите форми, внесени от Египет или от някъде другаде.

IV.

27. Налице са голям брой факти от историята, лингвистиката, археологията, нумизматиката и фолклора извън споменатите в тази студия, които подчертават извода, че езикът на Константин Велики е бил една по-стара форма на славянския диалект, който е станал известен като български език. Събирайки и класифицирайки тези факти, може да се получи един интересен изследователски проект. Все пак, *necessaria non sunt multiplicanda*. Затова нека следващите примери бъдат разглеждани като добавяне на багри към това, което беше казано по-преди.

(I)

- Лаоник Халкондил *Laonicus Chalcondyles* казва, че е установил, че трибалите *Triballi* са били най-древният и най-големият от всички народи 78. "Сега те биват наричани българи", казва той.
- За Страбон трибалите са били траки.
- Дион Касий смятал трибалите и дарданите *Dardani* за мизи 79.

(II)

Според Цезар Бароний *Cesare Baronius* Константин Велики твърдял, че е потомък на Веспасиан *Vespasian* 80. Ние знаем, че Веспасиан е основател на рода Флавий *gens Flavia*. От друга страна, латинската дума "flavius" означава "рус", докато "руси", като съществително, означава "руснаци". Човек се изкушава да пита дали един рус славянин някак си не станал латинизирано на *flavianus*. "Веспасиановата връзка" на Константин подсказва една цвествиста литературна заврънкулка, която е напълно лишена от обаяние. Да предположим, че някой ни каже, че бащата на Веспасиан е бил наричан от своите роднини и приятели ЧИЧО СЛАВИ ПЕТРОВ. Как едно такова варварско име ще бъде латинизирано така, че да се понрави на римска публика? Едната възможност е – а възможно е да има и други – да смени името си на *TITVS FLAVIVS PETRO*; което е точно името, записано от Светоний *Suetonius*.

(III)

Юлиан казва, че семейството му е дошло от Мизия край Дунава, където хората били известни с това, че са много твърдоглави; веднъж съставили си мнение и взели решение, те никога не го променяли 81. Как може някой да спомогне да се мисли, че толкова отдавна, още по времето на Юлиан, в Дунавската равнина е имало някакви твърдоглави българи – в днешната всекидневна реч ИНАТ БЪЛГАРИ?

(IV)

Човекът, за който се предполага, че е казал на гърците как да правят кисело мляко йогурт, се е казвал Аристей *Aristaeus*. Казва ни се, че той е научил това изкуство от нимфите. Ние не знаем къде Аристей е срещнал тези нимфи.

- Все пак, от Херодот научаваме, че Аристей е бил голям пътешественик, че е ходил далеч, чак до Иседон *Issedones* в Скития *Scythia*, и че е написал поема, наречена "Аримаспите" 82.
- Плиний говори като че ли е чел писанията на Аристей 83 и добавя, че в Тракия той е бил първият човек, който смесил мед с вино 84.
- Страбон е познавал хора, които твърдели, че Аристей бил учителят на Омир 85.
- Диодор Сикул *Diodorus Siculus* Диодор Сицилийски? – Бел. прев. ни казва, че е възможно Аристей да се е преместил на място близо до планината Хемус 86, където завършил живота си.

Възможно ли е при едно от своите продължителни посещения в Тракия Аристей да е срещнал някои местни жени "нимфи", които са му казали как се прави кисело мляко? Свидас *Suidas* нарича Аристей един от гигантите. От други източници

можем да научим, че "гигантите" по всяка вероятност са били тракийски народ на Халкидическия полуостров ⁸⁷.

Тези, които не вярват, че езикът на Константин Велики е бил тракийски, т.е. славянски диалект, известен като български, би направил услуга на историографията, ако само могат да покажат какъв друг език трябва да е бил той ⁸⁸.

БЕЛЕЖКИ ПО ИЗТОЧНИЦИТЕ <<

ПРЕДКИРИЛСКА ПИСМЕНОСТ В СЛАВЯНСКИТЕ ЗЕМИ

1. ВЪВЕДЕНИЕ

През 1959 година вдовицата на покойния професор Мавродинов публикува ръкопис, оставен от нейния съпруг "Старобългарско изкуство", в който се споменава наскорошно археологическо откритие. Изглежда, че по време на някакви разкопки, правени през 1946 и 1949 край град Преслав, е намерена пекарна за тухли, датирана към 10 век. Тази постройка, освен за други неща, е служила за производството на керамични плочки, които са били използвани за декорация на палатите и църквите в Преслав.

Полираната страна на тези плочки е покрита с надписи на кирилица. От другата страна обаче, на гърба, тези плочки носят единични глаголически знаци, представящи числа. С това откритие се слага край на дискусиите относно хронологичното първенство на глаголицата пред кирилицата.

Тук трябва да се поясни, че след като плочките бъдат циментирани на стените, вече никой не би могъл да види глаголическите знаци. Тези знаци, или по-скоро числа, трябва да са служили на работниците, които са правили плочките, които са ги полирали, пекли и отнасяли до съответните им места. Вероятно тези числа са били в помощ и на зидарите, които са нареждали плочките на стените. Бихме могли да направим заключението, че декораторите са могли да четат надписите на кирилица, но не и работниците. И обратно – работниците са били запознати с глаголицата. Иначе не би било необходимо или дори възможно да се маркират плочките с глаголически знаци, за да бъдат ползвани от хора, които не са могли да ги разчитат. В ред на тези мисли можем да направим заключението, че глаголицата е била позната в Преслав преди кирилицата.

В тази връзка е добре да си припомним два допълнителни факта.

Първият е съществуването на два палимпсести на глаголическа основа ¹. Другият е наличието на пояснения на кирилица в празните полета на глаголическото Зографско евангелие Berlin, 1879 ². Тези два факта са в пълно противоречие с идеята, че глаголицата се е появила по-късно от кирилицата.

Кога точно е изобретена глаголицата?

Засега не е възможно да се посочи дори приблизителен период. Въпреки това, има основания да се вярва, че тази азбука е била известна в Югоизточна Европа от дълбока античност. Не можем да се задълбочаваме много в темата в тази кратка статия. Все пак ще споменем по-долу някои допълнителни факти, сочещи за съществуването на родна писменост сред славяните в тази област преди времето на Кирил и Методий.

2. СВЕТИЛИЩЕТО НА БАКХУС

При Херодот намираме следния пасаж:

‘Сатрите (SATRAE)... живеят сред величествените планини, облечени в гори от различни дървета и покрити със сняг, и са много храбри в сражение. Те са траките, които имат светилище на Бакхус в своята страна, което е разположено на най-високата им планинска верига. Бесите, сатрийски народ, доставят пророчествата, но техният оракул, също като в Делфи, е една жена, а нейните отговори не са по-трудни за разчитане.’ ³

От този текст можем да видим, че още през пети век пр. Хр. траките са имали своя писменост. Ако това не беше така, Херодот не би бил в състояние да сравнява калиграфията на жреците в храма на Бакхус с тази на жреците, служещи на Аполон в Делфи. Също така можем да отбележим, че тракийското светилище е продължавало да работи в продължение на много векове. От време на време там е търсил съвети Александър Велики, а около 300 години по-късно и Октавий, баща на бъдещия император Октавиан. ⁴ По времето на Макробий, в началото на 5 век сл. Хр., това светилище все още е съществувало. Интересно е, че на същото място днес откриваме манастира Свети Йоан Рилски, където са запазени “рилските листи”, писани на глаголица.

3. ГЕТСКИТЕ ТЕКСТОВЕ НА ОВИД

Още едно указание, че траките са имали собствена азбука идва от друг източник, не по-малко интересен от първия. През 8 г. сл. Хр. Овид е бил пратен в изгнание в Томи на брега на Черно море, на около 150 км. от Преслав. Томи е старото име на днешния град Кюстенджа. Овид прекарва там 10 години, бленувайки за дома си и пишейки често на своите приятели с надеждата, че те ще подтикнат Октавиан да позволи на изгнаника да се върне в Рим. За да спечели симпатията на своите кореспонденти, Овид пише неприятни коментари за Томи и неговите жители. Това не е ласкателно за хората, сред които Овид е живял през последните си години, но е и разбираемо.

Сред писмата на Овид има две, които са особено интересни. Първото е адресирано до крал Котис от Тракия, почти съсед на поета. Ето какво може да се прочете в него:

‘Никой крал не е бил по-добре обучен от тях (философските науки – бел.авт.) или посвещавал повече време на хуманитарните науки. Твоят стих ми е свидетел, че ако махнеш името си, ще отрека, че го е съставил младежот Тракия. Бистонската земя (Тракия – бел.авт.) се гордее с твоя талант, че Орфей може да не е единственият поет от нея.’ ⁵

Второто писмо е особено важно. В него Овид моли един от приятелите си, който се казва Карус, за една услуга, но също така казва:

‘Не бива да се маеш, ако стиховете ми излизат грешни, защото съм почти поет на гетски. Ах! Това ме засрамява! Написал съм дори поема на езика гетски, ползвайки варварски думи на брой като нашите. Даже спечелих си слава – поздрави ме! – и започна име на поет да ми излиза сред нецивилизованите гети.’ ⁶

Овид нарича гетите нецивилизовани, защото иска да убеди приятеля си Карус да се застъпи за него пред императора. Друг човек на мястото на Овид вероятно би направил същото. ⁷ Както и да е, нас ни интересува каква е била азбуката,

ползвана от Овид за написването на поемата на езика на гетите. Ако тези хора не са имали азбука, как би могъл Овид да напише поема на техния език? Може би е ползвал латинската азбука? Може и така да е било, но в такъв случай е основателно да предположим, че жителите на Томи са започнали да употребяват латински букви от времето на Овид нататък. Колкото и странно да изглежда, Овид ще се окаже, че е бил изобретателят на поне една от тракийските азбуки, съществуващи в началото на нашата ера.

4. ДВЕ ЗНАЧИМИ СВИДЕТЕЛСТВА

Не може да има съмнение, че тракийски книги са съществували през 7 век от нашата ера. При Фотий откриваме ясно свидетелство в подкрепа на това твърдение, тъй като той казва, че известен византийски автор ползвал тракийски книги след времето на Хераклий. Тоест след 641 година. 8 Тази дата е важна, понеже по това време славянските народи са били в Тракия от най-малко един век, ако се осланяме на авторитета на Прокопий. 9 Само можем да съжаляваме, че Фотий не е счел за нужно да ни каже с каква азбука са написани тракийските книги.

Разполагаме и със свидетелство от Юлиан Апостат Юлиан Отстъпник – бел.пр. При споменаването на град Аквилея Aquileia Юлиан казва:

“Това, всъщност, е търговският център на мизите, панонците и италианците, които живеят във вътрешността. В миналото те са наричани, струва ми се, Хенети (HENETI): в наши дни, въпреки че римляните владеят техните градове, те са запазили първото си име с маловажна добавка на една буква в началото на думата: тя се представя от уникален символ, който те наричат “ου” и който те често ползват вместо BETA, произлизащ както си мисля, от специфичното придыхание на техния език.” 10

Юлиан, който е писал на гръцки, тук посочва, че думата, която гърците произнасяли като “Heneti” е била произнасяна от местните жители като “Veneti”. Гърците са имали затруднения с произнасянето, понеже гръцката beta съответства на звук между Б и В, докато в езика, говорен на север от Гърция, тези два звука ясно се отличават и изискват два различни писмени символа.

Тъй като Юлиан е писал тези редове през 358 г. сл. Хр., венетите със сигурност по това време са имали своя собствена азбука. Венетите според Юлиан – а ние трябва да мислим, че той е знаел какво говори – са включвали мизите и панонците, които и двата са тракийски народи. Интересно е да се отбележи, че много години преди Юлиан починалият през 31 г. н.е. Велей Патеркул Velleius Paterculus е забелязал, че панонците “притежават несъмнена книжовна култура и знания за духовните начинания.” 11

Да обобщим:

I. През пети век пр. Хр. Херодот е знаел за светилище в Тракия, откъдето донасяли отговорите в писмена форма.

II. В началото на новата ера Овид е написал поема на езика на гетите, тракийски народ.

III. През 358 година Юлиан говори за азбука на венетите.

IV. Накрая Фотий ни казва, че тракийски книги са съществували в средата на седми век.

5. ГЕТИ И СЛАВЯНИ

Наред с гореспоменатите указания, имаме и документ от 551 г., който може да ни убеди, че населението на славянските земи е имало свое писмо преди времето на Кирил и Методий. Този документ представлява сметка за извършена продажба, написана на латински в град Равена, но също така съдържаща няколко реда, написани на различен език с особена азбука.

Преди да обсъдим този документ трябва да се отклоним малко, за да стесним границите на въпроса, който стои пред нас.

Гетите, чиито език е научил Овид, са били траки.

Били ли са също и славяни?

Докато описва известни военни действия, предшестващи годината 602 н.е., византийският историк от седми век Теофилакт Симоката заявява повече от един път, че имената славяни и гети се отнасят към един и същ народ. Текстът премахва всякакво съмнение около факта, че името "славянски" се е наложило в по-ново време, докато името "гетски" се отнася към древни времена.¹²

Идентичността на славяните и гетите намира потвърждение и в начина, по който Прокопий и Йордан се изразяват. Според Прокопий славяните и антите били високи мъже, силни и със светъл тен. Обикновено имали кафява кестенява коса. Живеели скромно и запазили своите традиции от най-дълбока древност. Всички те говорили един език. Това убедително значи, че антите са говорили славянски език.

Йордан, съвременник на Прокопий, ни казва, че венетите заемали обширна територия, започваща от изворите на Висла *Vistula*, и добавя:

‘Въпреки че имената им са различни според племената или местообитанието им, обикновено ги наричат славяни и анти.’¹³

Венетите, антите и славяните, пише Йордан, имат едни и същи предци.¹⁴

Един род на венетите е живял според същия автор в територията между Дунав на юг, Днестър на изток и Висла на запад. Другият основен род на венетите – конкретно антите – живял между реките Днестър и Днепър. Тази страна не е нищо друго, а самата Гетика, за която Дио Хрисостом *Dio Chrysostom* е написал историята – една книга, която вече не съществува.

Като се има предвид, че славяни и анти говорели славянски език и след като териториите им съвпадат с тези на гетите, следва, че когато древните автори говорят за венети и гети, те са разбирали славяните.

Ако сега се върнем към Плиний Стари *Pliny the Elder*, какво виждаме? Плиний, който починал през 79 г. сл.Хр., споменава изрично венетите на адриатическия бряг. Но той знае също и за венетите по река Висла. По същия начин той споменава антите, изброявайки народите, които са живели в обширната страна на север от Черно море.¹⁵ Думата "славяни" не се среща при Плиний, но думата "гети" – да.

¹⁶ Вече видяхме, че под "гети" в Рим и Гърция са се разбирали славяните. В тази връзка няколко лингвистични детайли заслужават разглеждане.

Плиний ни казва, че на езика на местните Арктическият океан е наричан "моримаруза". Не е нужна специална експертиза, за да познаем, че си имаме работа с нехаен правопис на славянските думи "море мороза", които значат "ледено море".

¹⁷

Става още по-интересно като откриваме при Ливи *Livy* място в Македония, наречено "Bylazora", където разпознаваме славянските думи "бяла зора".¹⁸

Накрая при Павзаний *Pausanias* четем, че Филип II е разположил своя лагер на едно място, наречено "Nestane". Това очевидно са славянските думи "на стане", означаващи "на стан".¹⁹ Странно е да превеждаш български на български, но

исках да следвам възможно най-точно оригинала – бел.пр.

И така, вече разполагаме с исторически, географски и лингвистични причини да мислим, че много от славянските народи са живели от незапомнени времена в страните, в които намираме славяни и днес. Това е причината да кажем нещо за езика и писмеността на гетите преди времето на Кирил и Методий.

6. ГЕТА И КАРАКАЛА

Елий Спартиан *Aelius Spartianus* в биографията на Каракала е включил една случка, не от приятните, която засяга нашата тема. Както изглежда, един ден Каракала бил зает да прикача към името си епитети като "германикус", "партикус" и "арабикус". Сред присъстващите бил и Хелвий Пертинакс *Helvius Pertinax*, който казал на императора:

"Добавете също така, "Гетикус Максимус", моля."

Тази игрословица коствала на Пертинакс главата му. Неотдавна Каракала бил разгромил готите. Обаче, казва Елий Спартиан, било време, когато на готите им казвали гети. Затова Пертинакс предложил титлата Гетикус. От друга страна, братът на Каракала, който бил убит през 211 н.е. по заповед на императора, се казвал Гета.²⁰

Дио Касий *Dio Cassius* съобщава, че след това престъпление се прилагало смъртно наказание на всеки, който само спомене името Гета.²¹ Тази заплаха изглежда е предизвикала известни неудобства.

Гетският народ не е изчезвал. От време на време е трябвало да го споменават. Как са могли да се справят с проблема? Изглежда писателите от онзи период не са търсили оригинално решение. Те забелязали, че едно от племената на този народ се нарича готи и започнали да говорят за готи всеки път като имали да казват нещо за гетите като цяло. По-късно било забелязано объркването, което може да произлезе от тази терминология. Това подтикнало няколко автори да обяснят, че готите от тяхното време са не други, а гетите от по-ранни времена. При Филосторгий намираме следния откъс:

"Тогава Урфила (*OURFILA*), един от скитите отвъд Дунав, довел на римска територия огромно множество хора – наречените гети, на които сега казват готи..."²²

Орозий от своя страна ни казва, че

"Наскоро гетите – същият народ, на който викат готи днес – за които Александър обявил, че трябва да се избягват, от които Пирус (*PYRRHUS*) се ужасявал, и които Цезар също избягвал... се надяваха с молбите си да свържат съюз с Рим, който биха могли да превземат със силата на оръжието."²³

И Прокопий пише убедително, че готите са потомци на гетите.²⁴ Той казва, че

"и преди, и сега, има много готски народи, от които най-важните и многобройни са готите, визиготите, вандалите и гепидите. Обаче в стари времена те обикновено бяха наричани сармати и меланхлени; някои автори са наричали тези народи също гетски."²⁵

Авторите от 4 и 5 век просто се връщат към старото име и говорят за гети – не за готи – когато се занимават с народа, чието влияние бе усетено в Константинопол и който установи своята власт в Италия. Оттук нататък става разбираемо и защо Синесий *Synesius of Cyrene* в своята реч от 399 н.е. няма какво да каже за готите. Не че е неосведомен за тях, а просто ги споменава със старото им име гети. 26

Клаудиан също не говори за готи, макар да е написал дълга поема, наскоро публикувана със заглавие "De bello Gothico". Всичко си идва на мястото като погледнем оригиналното заглавие на поемата, което е "De bello Gethico" – заглавие, което отговаря и на съдържанието на книгата. 27

Накрая да споменем и Рутилий Наматиан *Rutilius Namatianus*, творил през 5 век, който също говори за *Getae* в Италия и никога за *Gothi*. 28

И все пак в по-близките до нашето време текстове, с които разполагаме, съответните събития понякога пак се приписват на готи, обърквайки модерния читател.

Изправени пред тези факти, ако искаме да научим нещо за писмеността в славянските земи преди Кирил и Методий, би било добра идея да погледнем този документ от 5 век, когато готската власт в Италия е била най-голяма. Този документ е ръкописът, който вече споменахме, а оригиналът му може да бъде видян в Националната библиотека на Неапол.

7. ГОТСКИЯТ РЪКОПИС ОТ РАВЕНА

Този ръкопис е изследван и публикуван през 1805 от Гаетано Марини *Gaetano Marini* в издание, наречено "Papii Diplomatici". Rome 1805. No.119, pp.180-3 За съжаление, това издание представя само текста на латински.

Готският текст от 17 реда не е показан. Ние го изследвахме от фотокопие. Документът е съставен в Равена, който в продължение на много години е бил готска крепост. Готическата писменост в документа е много хубава. Формата на буквите наподобява съответстващите гръцки букви. Някой би могъл да се изкуши и да погледне на този текст като на прототипа на кирилицата.

Понеже документът представлява разписка за продажба на някакво имущество, твърде вероятно е готският текст да се състои основно от лични имена, предхождани или следвани името на човека, подписал документа, а също да се споменават и парични суми.

Успяхме да идентифицираме девет думи, на първо място три лични имена: *Raimand*, *Merila* и *Ujaric*. След тях са думите: *diaKon*, *PaPa*, *KautsJon*, *bouKareis*, *Killi99ans* и *mic*.

[I] RAIMAND несъмнено е готска форма на *Raymond*. То е традиционно име сред готската аристокрация в южна Франция, особено сред графовете на Тулуза. В славянските езици това име преминава под формата Роман. В тази връзка да си припомним, че в славянските езици *Rome* става Рим. От това следва, че е възможно на готски диалект името Роман да се произнася и пише като РЪИМАН.

[II] MERILA има профил на много други готски имена, като *Vifila*, *Totila*, *Albila*, *Agila* и т.н.

Албила е готски генерал в Италия *Procopius, Goth., VI, XI, 1*. Агила е готски крал на Испания *Gregory of Tours, History of the Franks, VI, VIII*.

[III] UJARIC е интересно лично име, тъй като много напомня на бащината форма презимена на личните имена в днешните славянски езици.

[IV] DIAKON. Тази дума не се нуждае от особен коментар, освен посочването, че

имаме славянската форма на думата, която е по-кратка от гръцката *diaKonos*.

[IV] ПАРА, която в онези дни е осначавала епископ. В този смисъл я е употребил Еузебий. *Eusebius. History of the Church, VII, VII. 4*

[VI] КАУТСЈОН. Тази дума се е оформила на основата на латинската "cautio" и най-вероятно означава гаранция и гарант възможно също и поръчител поръчителство – бел.пр.

[VII] ВОКАРЕИС е преведена от Гаetano Марини като секретар. Откриваме тази дума при Черноризец Храбър със значение на "ученик".

[VIII] КИЛИГГАНС. Според Марини тази дума произлизала от римското "solidus". Това е една любопитна дума, тъй като в разговорния език в България и Румъния думата обозначава една монета, равняваща се на 10 стотинки *GallaJan*.

[IX] МИС, която означава "мальк", а като представка – "под". Под *micdiaKon* се разбира поддякон.

За да може читателят да сравни буквите от готската азбука със съответващите от кирилицата, показваме отдолу препис на деветте думи.

РАУМАН	КАУТСЈОН
МЕРЛА	ВОКАРЕИС
УЛГАРЪШ	КИЛИГГАНС
АУКАРН	МИС.
ПАПА	

8. АЗБУКАТА НА УЛФИЛА

Тези, които може би са си мислили, че готският език е бил германски език, ще забележат, че нито една от думите, които посочихме, няма германско звучене. Дори името *Raimand*. То се открива рядко в Германия като *Raimund*. Нито германската форма, нито тези, които откриваме във Франция *Raymond* или в Испания *Ramon*, не ни връщат към произхода на това име както го прави славянската форма *Roman*.

Последен въпрос: Откъде е азбуката на готите? Някои византийски историци ни казват, че готската писменост е съставена от Улфила, който я използвал за превод на Библията на езика на неговите хора. ²⁹ Това събитие вероятно се е случило някъде между годините 338 и 355 от н.е. Около 355 година владиката Улфила с позволение на император Констанс се установил с готските си последователи на юг от Дунав. Там той продължил да проповядва в продължение на ²⁷ години, все в една църква, вероятно в град Никопол.

Един важна подробност: Град Никопол, също като град Томи, в който Овид писал книгата си на езика на гетите, се намира на около 150 километра от Преслав. Авксентий *Luxentius* ни казва, че неговият учител Улфила умело си служил с трите езика - гръцки, латински и готски – и е оставил някакви книги на тези езици. *G. Waitz. Ueber das Leben, etc. P.14* на това място цитира написаната от Авксентий биография на Улфила както следва:

·Той остави няколко монографии на тези трите езика.

Улфила умира през 383 н.е. Сто години по-късно ние намираме неговите хора – всъщност част от тях – в Италия, където те пристигат под водачеството на *Fedorik Theodoric*. През 493 година *Fedorik* премахна *Odonatser Odovacar* и става крал на Италия. Затова е твърде вероятно, че *Fedorik* и спътниците му са пренесли азбуката на Улфила и до Равена.

9. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Можем да обобщим:

[I] Славяните са известни в античността под имена като венети, анти и гети.

[II] Гетите са живели от двете страни на Дунав, тоест и в Тракия. През 5 век пр.Хр. траките имали написани гадателства.

[III] В началото на новата ера Овид ни казва, че е писал поема на езика на гетите.

[IV] Между 338 и 355 н.е. Улфила изобретява азбука за готите – клон на гетите – по всяка вероятност това е и азбуката, използвана в равенския ръкопис през 551 година.

[V] Цялата тази писменост днес се открива в ограничената територия между Дунав, Черно море и Егейско море.

[VI] Тази писменост е използвана в славянските земи преди времето на Кирил и Методий.

ПЪРВО ОТКЛОНЕНИЕ

ВЪЗРАСТТА НА ГЛАГОЛИЦАТА

Имаме поне един повод да считаме, че глаголицата не е по-късна от 5 век на нашата ера. Откриваме го при Анселмо Бандури *Opera et studio Domni Anselmi Banduri RaJusini, Presbyteri ac Monachi Benedictini e Congregatione Melitensi, Tomus MDCC. Quoted by S. Lesnoi, Istoriia "Russov" v neizvrashchenom vide, Paris, 1959, No.9, p.936-939.*

Бандури приписва изобретяването на тази азбука на Св. Йероним *St. Jerom* :

·Има едно популярно предание сред нашите хора, че една от славянските азбуки – кирилицата – е била създадена от самия Кирил. Другата, наречена буквица, създадена от Св. Йероним.

Добре известно е, че БУКВИЦА и ГЛАГОЛИЦА са синоними. В слабо известна книга на Клод Дюре *Claude Duret. Thresor de l'histoire des langues de cest univers. Colo9ny.1611* на стр.740 откриваме "ИЛИРИЙСКАТА" азбука на Св. Йероним, която не е друга, а самата глаголица. Ако Св. Йероним е починал на 24 септ. 420 година, както ни казва Бандури, глаголицата е съществувала преди тази дата.

Все пак е възможно Св. Йероним да е направил само подобрения на азбуката, чиито основни елементи вече са били реалност.

Можем да оставим настрана другите исторически аспекти на въпроса, както и епиграфския му аспект, за да обърнем внимание на следните характеристики на глаголическата азбука:

- A. Формата на всяка буква
- B. Имената на буквите
- C. Техните фонетични еквиваленти
- D. Техните цифрови изражения
- E. Техните съответни места в подредбата на азбуката

Формата на буквите показва, че глаголицата е синтез от линейно Б писмо и финикийско. Първата система е дала принос от седем букви, а втората – пет. За повече подробности вижте Г. Сотиров. "Glagolitic Script and Linear B", *Canadian Slavonic Papers*, Dec. 1970.

Декламирането на азбуката е начин за показване на веруюто на ученика, както и за подпомагането му в нейното запомняне: аз буки веде глагол добро е съм живети зделом земли и како люди мислете...

Тук имаме изобретение от първостепенна важност, работа на гений, към която името на съставителя нямаше да бъде пропуснато, ако името на този човек беше лесно за откриване. Нито гръцката, нито латинската азбука имат подкрепа по подобна формула. Не се ли дължи това на факта, че тази анонимна формула е резултат от продължила в продължение на векове разработка, започнала някога в най-отдалечените времена на езичеството?

Фонетичните еквиваленти на глаголицата сочат в тази насока. Буквите dierv и ijitsa са особено показателни. Първата съответства на типичен славянски звук и се намира сред основните букви, където заема 12 място. Също така тя съответства на числото 30.

Втората буква съответства на звук, който не е присъщ на славянските езици и очевидно е поставена в края на азбуката на по-късен етап вероятно с цел транслитерацията на гръцки думи. Тази буква няма числова стойност.

Глаголическите числа съответстват точно на реда на буквите от азбуката, което не може да се каже за кирилицата. Ако глаголицата не беше много древна, това трудно би станало. По всяко време е имало основателни причини от практическо естество да се следват широкоразпространените бройни системи – арабската, римската или гръцката. Съответно, ако авторът на глаголицата беше "модерен" изобретател, той би проявил предпочитания към римската или гръцката бройна система, както реално е сторил Св. Кирил.

Готските числа, които ние приписваме на Улфила, по същия начин представят адаптация на гръцката бройна система. Глаголическите числа обаче не следват нито една от тези системи, а това предполага, че те вече са съществували по време на създаването на другите.

ВТОРО ОТКЛОНЕНИЕ

ЗА ШАРЕНИТЕ ПРОРОЧЕСТВА И НЕЯСНИТЕ ПАНТАЛОНИ

С откриването на нов надпис в Гордиум през 1965 наличието на фригийска писменост през 8 век пр.Хр. е потвърдено 30. Знаем, че "фригите са бригите, тракийски народ" 31. От това следва, че траките са били народ с писменост.

Херодот не си е измислял като ни е писал, че тракийските предсказания не са

трудни за разчитане. Защо тогава значението на неговите наблюдения е убягнало от вниманието на експертите? Причината се крие в различните значения на думата *ποικίλος*. Тези различия могат да позволят на читателя да разбере много или пък малко, в зависимост от неговите убеждения или предразсъдъци. В текста на Херодот ключовото изречение завършва с думите:

"..... καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον"

Какво значи думата *ποικίλος* в този контекст? Понеже е считал, че тази дума се отнася за пророчицата, Гиге Giguet 1913 превежда:

·Тя е не по-малко разбираема·

В този свой превод Гиге плътно следва Хенри Кари 1886 , който отнася думата *ποικίλος* към пророчествата и превежда:

·Те въобще не са по-неясни·

Преди Кари се вижда влиянието на Исак Литълбъри 1824 , който превежда така:

·които не са по-неясни от тези в Делфи·

Не можем да не подозираме, че първоначалният грях е извършен от Jean Schweighauser, чийто авторитет, изглежда, е бил приет от повечето преводачи. Преводът му на латински е сбит:

"NEQUE ILLA MAGIS PERPLEXA"
Quoted by Baehr, Leipzig, 1834, vol.3, p.602.

Опитвайки се да се справи по-добре от предшествениците си, Робинсън 1928 ни дава следния превод, където думата отново се отнася към пророчицата:

·Нито пък нейните думи са по-малко изпълнени с хитрост·

Този превод ни напомня за друг, предложен от Ланг също цитиран от Баер , според който предсказанията били

·еднакво хитроумни·

Годли Godley, 1922 и 1963 заобикаля препятствието с различен подбор на думи:

·Има нещо повече от потайност тук, отколкото там·

По подобен начин Легран LeGrand -1951 се измъква от проблема с двусмислено изразяване:

·Тук няма нищо, което да е по-сложно·

Единственият преводач, който е доловил смисъла на въпросното изречение е Rawlinson.
Ето защо...

Гръцката дума, която значи "неясен" е *αμφιβεξιος*, а тази за "сложен" е *συμπληγμένος*. Няма причина да мислим, че тези думи не са присъствали в речника на Херодот или че той не би употребил някоя от тях, ако е искал да да каже нещо с техния смисъл.

Той казва ποικιλώτερος - сравнителната степен на прилагателното ποικίλος. Отнасяйки се за дрехи, ποικίλος значи бродирани. Отнесено към твърди субстанции, като стени или дървета, означава многоцветни, в смисъл, че са боядисани с различни бои и със сложни шарки. В по-широк смисъл думата ποικίλος означава орнамент. Оперението на атинския бухал е било ποικίλος. Конете на петна също са били ποικίλος.

Ксенофон Anab. 1.5.8 ни казва, че персийските благородници обичали да носят ποικίλας ἀναξυρίδας, панталони с бродерия, а не неясни панталони. В Атина законите били издълбани в парчета дърво, а буквите оцветени. От това имаме и ποικίλου ξύλου - нашарено дърво, а не "сложно" или "хитроумно" дърво. Така наречената στόα ποικίλη е колонада, стените на която били изрисувани и покрити с фрески. Нямало е нищо, което човек да нарече "потайно", "неясно" или "сложно".

Пророчествата от Делфи, както и тези от Бакхус в Тракия, не са били нашарени. Вероятно понякога са били двусмислени, но плочиците, върху които са били написани не са били нито шарени, нито неясни, а съвсем реални. Просто текстът върху някои плочици е бил по-лесен за четене от този на други. Всички предсказания, за които знаем, са били записвани на плочици от жреците на съответния храм или от самия приемател на пророчеството, гадателя – бел.пр. Често отговорът на тракийската пророчица е трябвало да пропътува дълги разстояния, свързани със значителни разноси. Необходимо е било да се предотврати опасността от загуба, която може да настъпи от грешки в паметта на този, който се е допитвал до пророчицата в храма, да не говорим за възможността от умишлени измами. Затова предсказанията са били записвани.

Това е всичко. Херодот не е занимавал читателите си с едва доловими анализи на предимствата на двете светилища. Той определено е имал пред очите си плочица от храма на Аполон в Делфи и друга от храма на Бакхус в Тракия, когато е писал, че едната не била по-трудна за разчитане от другата.

ТРЕТО ОТКЛОНЕНИЕ

СВЕТИЛИЩЕТО НА БАКХУС И РИЛСКИЯ МАНАСТИР

Най-старите намерени документи, писани на глаголица, са на български, а именно в Света гора на Атон и в Рилския манастир. Този манастир, основан през 10 век от св. Иван Рилски, се намира на 30 км. от върха на най-високата планина на Балканския полуостров Мусала в Рила. Това съответства на описанието на мястото, където е било светилището на Бакхус според Херодот. За това светилище Макробий пише:

„Знаем, че в Тракия слънцето се отъждествява с Бакхус, наричан от местните Сабазий. Те го почитат с голяма пищност и церемониалност, както ни казва Александър (вероятно Александър от Етолия – бел.авт.). Непокрит кръгъл храм е посветен на този бог в планината Tsilmissus.” 32

Днес Рилския манастир има квадратни очертания с обширен непокрит вътрешен двор.

Още по-забележителното е, че манастирът се намира на 15 км. по-нагоре от тракийското село Sportelae, в което през 1925 година е намерен древен надпис, посветен на Сабазий. 33

Друг важен факт: Според Ений Ennius прочутото светилище на Бакхус било

издигнато там от Маро.³⁴ Кой е бил този Маро? Ако вярваме на Хезиод *Hesiod*, това е бил правнукът на Кадм, за когото се предполага, че е донесъл финикийските букви в Тракия.

Животът на Кадм ще да е бил изпълнен с приключения. След като прекарал известно време в Тива, той и жена му Хармония, били изпъдени от гърците и заживели с илирийците. Там те основали града Охрид, чието старо име е Лихнида. виж *Christodorus' epigram No. 697, в Greek Anthology*

Ще бъде ли пресилено, ако си представим, че в Охрид Кадм е научил на азбуката внук си Бакхус? А защо Бакхус да не е могъл да направи същото – да научи на изкуството на писането своя правнук Маро, основателят на известното светилище, на чието място днес откриваме Рилския манастир, хранилище на глаголическите "рилски листи"?

БЕЛЕЖКИ КЪМ ТЕКСТА

1 Един от палимпсестите е в Ленинската областна библиотека Москва, другата е в библиотеката Салтиков-Шедрин в Ленинград днес Санкт-Петербург – бел.пр. Бояна е село на 5 км. южно от София. Виж също "първо отклонение" в края на статията.

Бел.пр.: палимпсест - неколккратно ползван пергамент, при който старият текст е бил измиван или изтриван, за да бъде написан нов. Преди за четене на старите текстове е ползван амониев хидросолфат, а в по-ново време – ултравиолетова светлина или специални камери.

2 Публикувана от V. Jagic Berlin, 1879.

3 Hdt., VII.III.

4 Sueton., Aug., 94.5. Също Plut., Life of Alexander.

5 Ex Ponto, II, 5th letter, 19-20 Paris, Garnier.

6 Ibid., IV, 16th letter, 16-22.

7 Гетите, наричани още готи, особено от царуването на Каракала, не са били много обичани сред някои от латинските писатели. Все пак Салвиан *Salvian of Marseilles* пише: "Ние римляните – бел.авт. обичаме мерзостите; готите се отвращават от тях." В лоши времена, казва той, готите и вандалите "търсят помощ от Бог и наричат благополучието си дар от Бога". Те са "по-добри от нас".

На друго място забелязваме, че авторът е написал: "Сред готите единствените нечисти са римляните." *De Gubernatione Dei*, VII.6, 9,23. Английски превод от Джеремайя Ф. О'Съливан, Вашингтон D.C., 1962

8 *Myriobiblion*, codex 177A. Les Belles Lettres, Paris, 1960, t.II, p.163

9 *History of the Wars*, Goth., VI, XXVII, 2; също VII, XIV, 2-3 Loeb.

10 *Discourse on Royalty*, 17. Les Belles Lettres, Paris, 1932, I, първа част, p.143, френски превод

11 *History of Rome*, III.CX. Paris, Garnier

12 *Historiae*, III, 4.7. VII, 2.5.

- 13 *Getica*, V.34.
- 14 *Ibid.*, XXIII.119.
- 15 *М.Н.*, VI.XIV.35.
- 16 *Ibid.*, IV.XI, 41; IV.XII, 80.
- 17 **Цитирайки Филемон Philemon**, Плиний казва, че тази дума била кимерийска. *М.Н.*, IV.XIII.95
- 18 *Roman History*, XLIV.XXVI.
- Ако предположим, че има правописна грешка, можем да считаме и че името на мястото е било "bJala Jora", което означава "бяла планина".**
- 19 *Description of Greece*. VIII.VII.4.
- 20 *Scriptores Historiae Augustae*, Antoninus Caracallus, 10.
- 21 *Epitome of book 78*. 12,5.
- 22 Photii *epitome Philostorgii*, H.E.; **цитирано от Георг Вайц**, *Über das Leben und die Lehre des Vlfila*, Hanover, 1840, p.59
- 23 *Historiarum adversum Paganos, libri VII, I.16*. **Англ. превод от Рой Джей Деферари**, The Cath. University of America Press, Washington D.C., 1964, p.37
- 24 *Goth.*, V.XX.IV, 30.
- 25 *Vand.*, III.2.
- 26 **Доклад "On Royalty"**. Chap.18. **френски превод на Ch. Lacombrade**, *Les Belles Lettres*, Paris, 1951
- 27 **Виж изданието на Gessner Leipzig 1759**.
- 28 *De redito suo*, *Passim Les Belles Lettres*, Paris.1961.
- 29 Thus Socrate's "History of the Church", IV, 33-34; also Sozomen, VI.37.
- 30 **Виж Rodney S. Young**, *The Gordion Campaign of 1965.*, *Amer. Journal of Archaeology*, LXX, No.3, July, 1966.
- Според Diodorus Sic., Дионисий от Милет е знаел една "фригийска поема", написана от Тимоет, племенник на цар Приам.**
- 31 *Strabo*, 7.3.2.
- 32 *Saturnalia*, I.18.11.
- 33 G. Mihailov, *Inscriptiones Graecae in Bulgaria rePertaе*, No.2233, IV, Sophia, 1966.
- 34 Quoted by Varro. *De lingua latina*, V.14.

6. ДВА ВЪПРОСА

Йоан Лидийски съобщава *De mensibus*, IV, че Помпей издигнал колона в Цариград *Byzance* в чест на победата си над Митридат *Mithridates* "и готите". Не е ясно за каква победа е претендирал Помпей, след като е известно, че Митридат е загинал от ръката на един от своите синове *63 B.C.*. Но споменаването на колона посветена на готите само по себе си е много важно. "Готите са гети" казва Лидийски. Бил ли е тогава Митридат Евпатор цар на гетите, славянския народ? Ако да, трябва да знаем, че той е владеел наведнъж Мизия, Тракия, Македония, т.е. всички български земи, и че неговата флота фактически е блокирала Италия за период от няколко години; също и това, че марсите го помолили да прати армия в Италия за да им помогне в битката им с римляните на тяхната собствена земя.

*2

Плутарх съобщава, че Деметрий Полиоркет *Demetrius Poliorcetes* говорел развален гръцки. Като младеж Деметрий е бил приятел с първият Митридат *Ktistes*. Какъв език са говорели тези двама младежи, когато живеели заедно в двореца на цар Антигон *Antigonus* около 320 г. пр.Хр.? Бил ли е този език гръцки, латински, или е бил готски, който всъщност е гетски, славянски, с една дума български?

* Авторът пропуска да приложи към аргументите си и факта, че прозвището на Митридат е българското Чист. Терминът "чист" (*Ktistes*) е доказана тракийска глоса със същото значение, каквото има и днес тази българска дума (Бел. Е.Ж.).

7. ИМЕНАТА НА ЕЗИЧЕСКИТЕ БОЖЕСТВА.

1. В своя труд Животът на Порфирий, писан вероятно в началото на V век, Марк Дякон пише как в Газа християнска тълпа подпалила храма на Зевс. "След това" - със задоволство допълва той - "къщите били претърсени защото имало много идоли в дворовете. Някои от намерените идоли били изгорени, а други били хвърлени на сметището. Били открити също и книги" - продължава Марк - "пълни с измама, с която идолопоклонниците прославяли своите мистерии и други забранени церемонии. Тези книги последвали гибелната участ на техните богове." | Станалото в Газа било аналогично на това, което се случило в Александрия няколко години по-рано. Там християнски фанатици унищожили библиотеката на *Serapeum*, съдържаща повече от 400 000 тома. Останалата част от 700 000 тома съхранявани в Александрия била унищожена в 642 г. от Омар Халиф. Книгите послужили, ако историята е вярна, да се поддържа огъня в градските бани шест месеца.

2. Многократното опожаряване на библиотеки в хода на историята лишава поколения от много ценна информация. Ние не знаем точно как са построени пирамидите, нито имаме информация за огромния египетски кораб, който според преданията е можел да превозва 2850 пасажери. Ние знаем, че египтяните са били добри хирурзи, но са ни известни малко подробности за уменията им. Нашите разбирания за социалния ред в античността са повече от повърхностни. В наше време историците, които искат да възстановят части от това липсващо познание, са принудени да разчитат на данни доставени от помощни дисциплини като археология, нумизматика, фолклор и ономастика. Чрез такъв комбиниран метод понякога е възможно да се допълва и коригира оскъдната информация запазена в оцелелите исторически извори. Така откритието, направено в края на Втората Световна война, на тракийска гробница декорирана със стенописи, ни разказа повече за траките, отколкото всичките гръцки и латински извори взети заедно. На тези стенописи ние можем да видим стройни мъже и изящни жени с профили характерни за представители на бялата раса *Caucasian Profile*. Те носят фини одежди и скъпи украшения, заобиколени са от майсторски изработена мебел. Тези хора очевидно са били доста различни от диви скотове, каквито често са описвани в пристрастните извори. Монетите на Филип Арабина изобразяват мъж с несемитски черти. Това изображение ни кара да заключим, че този император не е бил от арабски произход, както някои смятат, или искат да ни накарат да вярваме, а това е прозвище дадено му защото е роден в Арабия. Лингвистичните анализи доказват, че старогръцкият език е бил индоевропейски с хамитски примеси. Това би ни накарало да се откажем от презумцията, че прагърците са били преселници от Египет. Имената на някои езически божества почитани в големите градове на античността ни дават

информация за етническия състав на тези градове, по-специално Рим, Атина, Александрия и Константинопол.

3. Истина е, че гърците прилежно превеждали на техния език имената на другите народи, тези на чуждите местности, и тези на бележитите публични фигури в страните, които те с удоволствие наричали варварски. В своя диалог наречен Тимей, в който между другото се разказва и историята за Атлантида, Платон изрично твърди, че Солон превел на гръцки имената на няколко чужди богове. Трудно можем да прогледнем през гръцката завеса за да разберем къде се е случило това и какви са оригиналните "варварски" имена. За щастие от време на време ни помагат други източници. Ето един пример: Херодот ни разказва, че по бреговете на Черно море живеели хора, които той нарича *melanchlaeni*.² Пет века по-късно *Dio Chrysostom* споменава същия народ. Читателите, чиито познания по гръцки език са повърхностни, биха приели, че *melanchlaeni* е било име, с което тези хора са се самоназовавали на техния собствен език. Било ли е така наистина? На гръцки език *melanchlaeni* означава хора облечени в тъмни дрехи. По този начин Херодот е описал народ, който носел дрехи направени от черна вълна. Интересното е, че тези хора все още живеят там, където Херодот ги е забелязал. Те все още носят същите костюми, и наричат себе си на своя език ЧЕРНОДРЕШКОВЦИ, същото значение, което има и гръцката дума. В близост до тях ние откриваме друга група от хора, които очевидно отглеждат повече бели овце, и затова произвеждат повече бяла вълна, и носят бели вълнени дрехи. Те наричат себе си БЕЛОДРЕШКОВЦИ. Не е ясно до каква степен римляните са заимствали от гърците тяхната практика да превеждат имената по този начин. Може би те също правели подобни преводи, защото само две от техните главни божества имат имена идентични с техните гръцки съответствия: *Maia* и *Apollo*. Плиний във всеки случай изхвърлил от своя списък с иберийски народи няколко имена, с които срещнал трудности при превеждането на латински език, с латински букви. Освен това съществува причина да подозираме, че някои антични автори не са били особено стриктни, когато ставало дума за ономастични анализи. Така латинската дума *circus* е обяснена от един автор със значение на сграда, която издигнала легендарната царица *Circe*, за да засвидетелства с това почитта към своя баща. Според историята тя била толкова хубава, че претендирала да е дъщеря на слънцето. Изглежда не се е намерил автор, преразказвал тази история, който да ни каже, че на един славянски диалект ЧЕРКА умалително от ДОЧЕРЬ означава не нещо друго, а точно дъщеря. В същото време ЧАРК означава зъбно колело. Така *Circe* изглежда е била жена, която предпочитала да нарича себе си дъщеря на слънцето, което по-ясно показва истинската същност на нейния баща, докато *circus* означава просто кръгла сграда. Ако това обяснение изглежда малко странно, то може да се възприеме по-лесно като знаем, че първите преселници в Италия са дошли точно от тази част на Македония, където думите ЧЕРКА и ЧАРК се ползват и до днес. В светлината на казаното дотук няма да е изненада за нас ако открием в латинските и гръцките източници някои имена, които не са нито гръцки нито латински. "Варварският" произход на тези имена е очевиден. Други са представени в тенденциозно изопачена форма, но техният оригинален вид може да бъде възстановен с минимум усилие. Ако сторим това, ще открием, че съществуват повече от шест имена на божества почитани в Рим, и няколко други в Атина, чийто "варварски" произход е сигурен.

4. Присъствието на такива имена в Рим и Атина подсказва, че населението на тези и други градове не е било хомогенно. То не е било непременно латинско или гръцко. Било е смесено. От гледна точка на гръцкото присъствие в Рим въпросът не подлежи на съмнение. Там е имало специална част от града *Graecostasis*, която е била предпочитана от гърците. Но в Рим е имало също и друга част наречена *Subura*, и докато ние не сме казали, че това е славянската част на града, ние не можем да разберем връзката със славянската дума *собор*, която означава събрание, събор. По-късно добила също и значение на катедрала. Имената на чуждите божества подсказва, че тук е имало и чужденци, които са почитали тези божества. В Рим ние откриваме шест такива имена: Веста, Мая, Венера, Юнона, Нептун, Юпитер. Както се вижда женските имена са повече в този списък. Това не бива да ни учудва, като се има предвид по-големия консерватизъм сред женската част от населението. Особено сред емигрантите, жените били зависими от своите наследствени обичаи и вявания. Ние ще разгледаме тези имена едно по едно.

(а) **Веста**. Споменахме вече, че Веста е била богиня на огъня в домашното огнище, а също и това, че е била почитана във всяко римско семейство. Тя е изобразявана като зряла жена, символ на дома и семейството. Случаят с Веста е особено интересен, тъй като в славянските езици ВЕЩ означава знаещ или познавач. Веста е следователно веща жена, което контрастира с НЕВЕСТА, което означава булка, младоженка, т.е. млада жена или годеница - която още не е въведена в изкуството на семейния живот. Гръцкия вариант на Веста, между другото, била богинята Хестия, която притежавала същите характеристики. Платон придава доста чудновата етимология на името Хестия, свързвайки го с гръцката дума *ousia* същина, есенция.⁶ Но от Диодор Сицилийски *Diodorus Siculus* ние знаем, че Веста била гетска богиня. Гетите - стар славянски народ - вярвали, че Веста им дала законите.⁷

(в) **Мая**. Друга богиня почитана в Рим била Мая, персонификация на Земята. Наричали я също *Bona Dea* - Добрата Богиня.⁸ Месец май е посветен на нея. Предполага се, че е родена в Аркадия в далечното минало, когато тези земи са обитавани от траките.⁹ Думата мая се открива и в гръцкия език. Тук тази дума има значение на дойка, в някои случаи на баба. Използва се също за уважително название спрямо стара жена. Както и да е, днес на територията между Карпатите и Егейско море думата мая с ударение върху втората гласна означава закваска, мая, или сперма. Освен това умалителната форма майка е стандартната дума за мама, майка. Това е доказателство за присъствието на славянски елемент в населението на Рим и Атина. Нека допълним, че богинята Мая е майка на Ерми Хермес в "тракийския" пантеон. Както знаем, Ерми е почитан от "тракийските" и "прабългарски" владетелски династии като техен родов предтеча. Бел. Е.Ж.

(с) **Венера**. Случаят с Венера е по-сложен. Херодот ни казва, че в страните, които познава, тази богиня е известна под 26 имена - всичките различни. Едно от тези имена е Милица. Херодот изписва името *MYLITTA*¹⁰, с двойно Т, както гърците отбелязват звука Ц, непознат в Атика. Но не и в Рим. От друга страна в Рим Венера понякога е наричана *Venus Libentina* за да се загатне факта, че тя е богинята на плътското удоволствие.¹¹ Тук отново епитетът има славянски нюанс, защото в славянските езици думата ЛЮБЯ означава обичам, правя любов. Във всички славянски езици ЛЮБОВНИК означава този, който прави любов, любовник. Думата е аналогична в румънския език, където само е отпаднал звука И ЛИУБОВ - ЛУБОВ Бел. прев. . В Северна Македония днешната дума за любовник е ЛИБЕ. И още нещо, ако ние вземем родителния падеж на името *VENUS* да не забравяме, че винаги родителният падеж ни разкрива истинския корен на думата, а именно *VENERIS*, ние виждаме, че коренът на думата е *VENER-*, което е по същество аналогично на *VESPER*, със значение на вечер. Римляните наричали вечерната звезда *VESPER*, или *VESPERUGO*.¹² Интересното е, че *VECHER* е славянска дума за нощ, вечер, а *VECHERNICA* - вечерна звезда, вечерница.

(д) **Юнона**. В Рим, на първи юни се освещава храмът на Юнона, богиня, която била считана за сестра и съпруга на Юпитер. Когато се налага да се обясни значението на това име, известните нам източници са недостатъчни. Макробий *Macrobius*, който пише върху латинските теоними не изразява мнение по въпроса. Варон *Varro* също. Както и да е, ние знаем, че *iunis* има индоевропейски произход, и означава млад. Ние го откриваме в английския, немския, френския - във формата *Jeune* - и в славянските езици, където има доста производни, а именно:

ЮНОСТЪ ЮНОША ЮНИЦА

Youth, adolescent, heifer

Примамливо е да обмислим възможността, че докато Веста е персонификация на зрялата жена, майката, господарката на дома, то Юнона олицетворява младата невеста, т.е. тя скоро е изгубила девствеността си, но все още не е зряла жена.

е Нептун. Името със сигурност не е славянско, но гръцкият му еквивалент е ПОСЕЙДОН.

Ако се осмелим да премахнем окончанието ОН се получава ПОСЕЙД или ПОСИД. ПОСИД може би идва от по-ранната форма БОЖИЧ. Тази дума все още се използва в Северна Македония и Западна Тракия за да обозначи Младенеца Бог. Не трябва да забравяме, че в гръцката митология Посейдон е по-младия брат на Зевс. Но тук има и нещо друго: Нептун при римляните не е само бог на морето, той е и бог на конете. Един от епитетите му е *Consus*. Този епитет заслужава нашето внимание защото, както е известно, в старославянския език и в много от съвременните славянски езици КОМ има значение на кон. Следователно *Neptune Consus* може би е по-приемливо име за някои жители на Рим отколкото, да кажем, гръцкото *POSEIDON HIPPIVS*. 13

f Последното име от нашия списък е Юпитер. Прието е да се смята, че Юпитер се състои от две думи: *DEVS + PATER = DEVPITER = JUPITER*, което може и да е така. От друга страна съществува определена връзка между латинското *DEVS* и гръцкото *ZEYS*. Ако премахнем типичното гръцко окончание S, получаваме *ZEY-*. И отново, като помним трудностите на гърците със славянските звуци Ж, Ч, Ш, ние можем да се запитаме дали *ZEY-* не произлиза от ЖИУ, т.е. ЖИВ, сиреч живият бог. Подобно значение, без противоречие с вярванията на римляните, би могло да бъде ползвано от славянските жители на Рим.

6. Без съмнение не би било честно, да правим генерални изводи от този доста сбит ономастичен преглед върху античната история. Все пак, ако ние вземем под внимание тези имена и направим връзки с други известни факти, ние ще сме принудени да признаем, че не само във времената на основаването, но и през цялата си история, Рим е бил космополитен град. Сред императорите ние откриваме Елагабалус, който е бил сириец. Траян е бил испанец, Север мавър, Максимин трак. Като *Ancient* пишел на гръцки език, и Марк Аврелий написал неговите Размишления на същия език. Напоследък станаха известни два надгробни надписа, от които става ясно, че сановници от народа костобоки са живеели в Рим. Беше изказано мнението, че костобоките са били славянски народ, живеещ в северната част на дунавската равнина. Че Александрия е имала смесено население, включващо египтяни, македонци, гърци и евреи, е добре известно. По-късно Константинопол се превръща в друг многонационален метрополия, който факт е бил определящ за цялата му история.

7. Нека отбележим, че в Атина също е имало поне едно божество със славянско име, а именно Деметра, която била наричана също и СЕМЕЛЕ, очевидно славянска дума ЗЕМЛЯ, означаваща земя. Гръцкото съответствие на Юнона е също интригуващо, защото в Атина тя се наричала Хера. Няма да пропуснем да отбележим приликата на това име и думата ВЕРА - славянското вяра. Ние знаем, че Атина е имала и голямо тракийско население. Много от известните атиняни са били от смесено гръко-тракийско потекло *Antisthenes, Pittacus, Miltiades, Thucydides*.

8. Римската империя, както и Македонската преди нея, е била мозайка от народи. Изглежда е съществувала политика на разместване на малките народности както върху шахматна дъска, за да се пречи на формирането на големи еднонационални структури. Има причина да се смята, че начало на тази политика е поставил Александър Велики, който преселил много македонци и траки в Египет и в някои части на Мала Азия и Месопотамия. Римляните очевидно продължили тази политика, поне до известна степен. Междувременно големите метрополии, и особено столиците, били заети от народи прииждащи от целия цивилизован свят. По този начин се формирали отделни лингвистични и религиозни общности на основата на зачитането на едни и същи природни закони, обикновено еднакви по форма, но различни по име. Някои от тези имена очевидно успявали да проникнат и сред общности, чийто език бил различен от този, в чиято среда се появили въпросните имена. Такива заимствания, ако това е думата, били вероятно улеснявани от факта, че всички тези общности били управлявани заедно от законодателно устройство, останки от което са оцеляли в много държави и до днес.

(Относно политиката на Александър Велики за преселване на народи, може да се добави и сведението на Димитрий Хоматиан в Охридска легенда: където се споменава следната интересна подробност за произхода на Св.Климент: Този велик наш отец и светилник на България бил по род от европейските мизи, които народът обикновено

знае и като българи. Те били изселени в старо време от военната сила на Александър от разположения край Брус Олимп към Северния океан и Мъртвото море, а след като минало много време, със страшна войска преминали Дунава и завзели всички съседни области: Панония и Далмация, Тракия и Илирик, а и голяма част от Македония и Тесалия. (Бел. Е.Ж.)

• **Представена на ежегодна среща на** CANADIAN INSTITUTE OF ONOMASTIC SCIENCES, EDMONTON, 1975

1 Ed. Les Belles Lettres. Paris, 1930, p. 57.

2 IY.20; 101; 107.

3 57th Discourse, 7. Loeb edition, vol. III, p. 427-429.

4 P.H., Book III.1.7.

5 Varro, De lingua, V.155.

6 Cratylus, 401c.

7 Oid.Sic., I.94,2 Loeb. ed. vol. I, p. 321.

8 Macrobius, Sat., I.12.21; 29.

9 Аркадия е спомената като родина на Мая в Homeric Hymn to Hermes IV.1. Владетелите на Пелопонес по това време били пеласги, което се подразбира от Aeschylus Suppliant Maidens. В Юстиновото Изложение на Филиповата история на помпей Трог пеласгите били отъждествени с македонците. Аркадия е разположена в сърцето на Пелопонес. Македонците, както одрисите, мизите, гетите, витините, и много други, са били траки.

10 I.131 and 139.

11 Varro, De lingua. VI.1.2.

12 Ibid. VI.6; VII.50.

13 За Neptune Census виж Pausanias VIII.14.5 и Johannes Lydus De Mag., I.30.1. Dionysius of Halicarnassus I.33.2 твърди, че по време на Roman consualia е било нещо обичайно да се закичват главите на коне и мулета, свободни от работа, с цветя.

14 Ioan. Tzetzes Chil. XIII.360 seq. пише за жителите следното: "Their murmur is not alike and their language not one but mixed, since they are men of many wiles, these men who live in the royal city of Constantine..."

8. ПРИЛОЖЕНИЕ

126-2585 chemin Ste-Foy
Ste-Foy Quebec G1V 4M4
27 February 1982

До професор Р. Д. Б. Томсън
Редактор на
CANADIAN SLAVONIC PAPERS

Уважаеми професор Томсън,

На първите страници на Canadian Slavonic Papers от декември 1981, в своето редакторско обръщение, вие обявихте произхода на средствата, които са ви позволили да подобрите външния вид на изданието. Статията на професор Андрию Росос за сърбо-българските отношения между 1903-1914, освен че представлява своеобразен каталог на някои исторически факти, хвърля светлина и върху критериите ви, от които се водите, като оценявате ръкописите, изпратени ви за публикуване в CSP.

Професор Росос несъмнено е добре информиран за балканските отношения. Той споменава, наред с другите неща, и книгите на H. P. Brailsford и полк. Leon Lamouche, но като че ли те не са успели да го впечатлят. Със сигурност не са го подтикнали да спомене планината Шар, където се срещат вероятно е имал предвид "граничат" – бел.пр. сърби и българи. Не сте ли изненадан, че вашите редакционни консултанти са пропуснали да отбележат такава голяма планина?

Ролята, която са изиграли Великите сили за налагането на антагонизъм между Сърбия и България, не трябва да се преувеличава, ни казва професор Росос. Той изглежда иска да накара читателите си да повярват, че някаква вродена злина е накарала сърбите и българите да се бият едни срещу други. Професор Росос не казва дали договорът от Сан Стефано е бил добър или лош. Той казва, че "този договор е щял да наруши баланса на силите на Балканите". Единадесет пророчески думи. В същото време авторът на статията пропуска да спомене следните дяволски думи на Бисмарк: "Ако си мислите, че този Конгрес Берлинския се е събрал от името на Турция, грешите. Договорът от Сан Стефано щеше да си остане такъв, какъвто е бил подписан от Турция и Русия, ако не вредеше на някои европейски интереси."

Къде е тук антагонизмът между Сърбия и България? "Балансът на силите на Балканите", който е имал предвид Бисмарк, е балансът между Русия и Австро-Унгария. И нищо друго.

И кой, ако смеем да запитаем, подтикна крал Милан през 1885 да изпрати армията си в България? Не беше ли Австро-Унгария? Кой след битката в Сливница заплаши да изпрати австрийски войски срещу българската армия? Това да не би да бе направено с цел укрепването на приятелството и хармонията между сърбите и българите?

Професор Росос не казва и думичка за окупацията 1878 от Австро-Унгария на Санджака Нови Пазар. Изненадващо ли е това? В същото време целият свят знае, че като забива клин между Сърбия и Черна гора, Австро-Унгария дава ясен сигнал към сръбските генерали: "Момчета, за да има излаз на море, не гледайте към Скутари! Гледайте към Солун!"

Да приемаме ли това като предпоставка за добри отношения между Сърбия и България?

С искането си за преразглеждане на сърбо-българския договор от 13 март 1912 Никола Пашич отрови за дълго време отношенията между двете държави. А защо професор Росос не казва, че въпреки вредите, нанесени на България от бившите ѝ съюзници Сърбия и Гърция, когато избухва Първата световна война, България остава неутрална? Тя се присъединява към Централните сили чак на 15 октомври 1915, когато цяла Сърбия е буквално прегазена и когато Макенсен окупира Белград 9 октомври.

Да не би професор Росос да счита, че България е трябвало да грабне оръжие в защита на Гърция и Сърбия, които откъсват половината от българското население на Балканите?

Ами какво да кажем за оскърбителното присъединяване към Югославия 1919 на граничните градове Цариброд, Босилеград и Струмица? Да не би този ход да не бе "уреден" от пагубния Харолд Никълсън от офиса му в Лондон, макар сърбите да не са и мечтали за подобно нещо по-рано?

А кой, моля, освободи Сърбия през 1944-1945, сражавайки се срещу отстъпващите хитлеристки войски чак до Австрия? Не беше ли това българската армия?

Всеки, който е ходил до България и Сърбия, добре знае, че няма никакво истинско противопоставяне антагонизъм между двата народа – въпреки царете Милан и Фердинанд и въпреки Пашич и Титогоринг.

Mutatis Mutandis *, е казал цар Борис на лорд Рънсман през 1938 година, а това още е в сила.

"Чудесно", казал царят, "искате да знаете какво ще стори България, ако избухне война. Ще ви кажа. Аз съм конституционен монарх, така че почитам западните демокрации. Жена ми е италианка, така че си държи на Италия. Офицерите ми в по-голямата си част са обучени от немски експерти, затова са предразположени към Германия. Колкото до народа, той винаги

е симпатизирал на Русия. Ако ни оставите на спокойствие, ще си останем мирни.”

Професор Росос е написал хитро сублимно извинение за политиката на Великите сили за периода 1878- 1919. Трябва да имате добра причина да го харесате.

Искрено Ваш,
Георги Сотиров

Копие до: проф. А. Росос

• MUTATIS MUTANDIS – на латински, обикновено се ползва като политически или икономически термин и означава “работим за промяна на нещата, които изискват промени”. Бел.пр.